

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Radim Hlavatý

**Úpadek řízení osoby
a jeho koncernové důsledky**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Stanislava Černá, CSc.

Katedra obchodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 19. 4. 2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 155 979 znaků včetně mezer.

Radim Hlavatý

V Praze dne 19. 4. 2023

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval své vedoucí paní prof. JUDr. Stanislavě Černé, CSc., za její vstřícnost, cenné rady a veškerý čas, který mi při vedení této diplomové práce věnovala. Dále bych chtěl poděkovat mé nejbližší rodině a přítelkyni za nekončící podporu během studia i v životě.

ÚVOD	5
1. ZÁKLADNÍ POJMY A JEJICH KONCEPČNÍ VÝCHODISKA	8
1.1. OBCHODNÍ SPOLEČNOST	8
1.2. PODNIKATELSKÁ SESKUPENÍ	11
1.2.1. <i>Koncern</i>	12
1.3. ÚPADEK	17
2. DŮSLEDKY ÚPADKU ŘÍZENÉ OSOBY PRO ŘÍDÍCÍ OSOBU VYPLÝVAJÍCÍ ZE ZÁKONA O OBCHODNÍCH KORPORACÍCH	20
2.1. PRÁVNÍ ÚPRAVA PODNIKATELSKÝCH SESKUPENÍ	20
2.1.1. <i>Ovlivnění</i>	20
2.1.2. <i>Koncernové vyrovnání újmy</i>	23
2.1.3. <i>Koncernové následky úpadku řízené osoby v důsledku vlivu řídicí osoby</i>	25
2.1.4. <i>Lze právní úpravu podnikatelských seskupení v případě úpadku řízené osoby považovat za úpravu vyhovující zájmům věřitelů upadnuvší řízené osoby?</i>	27
2.2. ŽALOBA NA DOPLNĚNÍ PASIV A ŘÍDÍCÍ OSOBA	30
2.2.1. <i>Inspirační zdroj žaloby na doplnění pasiv</i>	30
2.2.2. <i>Žaloba na doplnění pasiv v zákoně o obchodních korporacích</i>	31
2.2.3. <i>Lze vztáhnout povinnost ze žaloby na doplnění pasiv i na řídicí osobu?</i>	34
2.3. DÍLČÍ ZÁVĚR K DŮSLEDKŮM ÚPADKU ŘÍZENÉ OSOBY PRO ŘÍDÍCÍ OSOBU PODLE ZÁKONA O OBCHODNÍCH KORPORACÍCH	36
3. KONCERNOVÉ DŮSLEDKY ÚPADKU ŘÍZENÉ OSOBY PODLE INSOLVENČNÍHO ZÁKONA	39
3.1. USTANOVENÍ INSOLVENČNÍHO ZÁKONA NA OCHRANU PŘED ZNEUŽITÍM INSOLVENČNÍHO ŘÍZENÍ	39
3.1.1. <i>Je zvláštní režim insolvenčního zákona chránící věřitele před zneužitím insolvenčního řízení ze strany koncernu v souladu s cílem zajistit co nejvyšší uspokojení věřitelů?</i>	39
3.2. ZVLÁŠTNÍ ASPEKTY NEÚČINNOSTI PRÁVNÍCH JEDNÁNÍ USKUTEČNĚNÝCH V RÁMCI KONCERNU	45
3.2.1. <i>Neúčinnost právních jednání</i>	46
3.2.2. <i>Jednání bez přiměřeného protiplnění podle § 240 InsZ</i>	47
3.2.3. <i>Zvýhodňující jednání podle § 241 InsZ</i>	50
3.2.4. <i>Úmyslně zkracující právní jednání podle § 242 InsZ</i>	52
3.2.5. <i>Umožňuje pravidlo rozhodného období pro odporovatelnost v případě úpadku řízené osoby zmařit uspokojení věřitelů této řízené osoby?</i>	53
3.3. DÍLČÍ ZÁVĚR KE ZVLÁŠTNÍM KONCERNOVÝM DŮSLEDKŮM PŘI ÚPADKU ŘÍZENÉ OSOBY PODLE INSOLVENČNÍHO ZÁKONA	56
ZÁVĚR	60
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	64
ABSTRAKT	67
ABSTRACT	68

Úvod

Podnikatelská seskupení jsou součástí ekonomického života každého z nás. Ekonomické subjekty je často vytvářejí za účelem organizace svých podnikatelských aktivit. Obvykle sestávají z několika společností, označovaných jako dceřiné společnosti, jejichž prostřednictvím dochází k uskutečnění podnikatelské činnosti, a společností nebo jiných osob, které tyto dceřiné společnosti ovládají či řídí. Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích) (dále také jako „**ZOK**“ nebo „**zákon o obchodních korporacích**“), používá pojem „koncern“ pro označení podnikatelských seskupení, v nichž existuje výraznější vnitřní jednotnost. Tedy pro podnikatelská seskupení, v nichž jsou dceřiné společnosti pod jednotným řízením jiné osoby. Důvodem tohoto způsobu uspořádání podnikatelských aktivit je obvykle snaha o rozložení podnikatelského rizika plynoucího z podnikání koncernu mezi jednotlivé dceřiné společnosti. Bývá tomu tak proto, že v případě obchodního neúspěchu jedné z dceřiných společností, může takové selhání dceřiné společnosti zasáhnout podnikání ekonomického subjektu daleko méně, než kdyby veškerou podnikatelskou aktivitu vykonávala jediná obchodní společnost nebo jiná osoba. Dceřiná společnost, jež je kapitálovou společností, je totiž právně samostatná a majetkově oddělena od ostatních osob podnikatelského seskupení, což jsou vlastnosti, které mohou poskytnout ochranu před odpovědností spojenou s podnikatelským neúspěchem. Ovšem v případě koncernu tomu tak nemusí být vždy.

Tato práce se zabývá právě následkem podnikatelského neúspěchu v podobě úpadku jedné z dceřiných společností podřízené koncernovému vlivu a jeho právními důsledky pro koncernové seskupení. Konkrétně tato práce pojednává o právních důsledcích úpadku řízené osoby pro koncernové seskupení podle zákona o obchodních korporacích a zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) (dále také jako „**InsZ**“ nebo „**insolvenční zákon**“). Záměrem této práce není se zabývat právními důsledky úpadku řízené osoby v případě, kdy je řídící osoba nebo člen orgánu řídicí osoby členem orgánu upadnuvší řízené osoby. Rovněž nejsou předmětem této práce právní důsledky plynoucí z ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále také jako „**ObčZ**“ nebo „**občanský zákoník**“), či jiných právních předpisů. Stejně se tato práce nezabývá ani otázkami vyvstávajícími z úpadku řízené osoby, které jsou procesní povahy.

Cílem této práce je vyložit důsledky úpadku řízené osoby plynoucí ze zákona o obchodních korporacích pro řídící osobu koncernu a analyzovat zvláštní režim insolvenčního zákona dopadající v insolvenčním řízení řízené osoby na ostatní členy koncernu. V rámci

rozebírání koncernových důsledků při úpadku řízené osoby se snažím odpovědět na několik otázek vycházejících z této problematiky. V kapitole věnované důsledkům dopadajícím na řídicí osobu podle zákona o obchodních korporacích si pokládám otázku: a) lze právní úpravu podnikatelských seskupení v případě úpadku jednoho člena koncernu považovat za úpravu vyhovující zájmům věřitelů této řízené osoby? Ve druhé části této kapitoly odpovídám na otázku: b) je možné vztáhnout povinnost ze žaloby na doplnění pasiv též na řídicí osobu? Na místě, kde se zabývám zvláštní úpravou insolvenčního zákona vztahující se na ostatní členy koncernu, pak zodpovídám tyto dvě otázky: c) je zvláštní režim insolvenčního zákona chránící věřitele před zneužitím insolvenčního řízení ze strany koncernu v souladu s cílem zajistit co nejvyšší uspokojení věřitelů? A d) umožňuje pravidlo rozhodného období pro odporovatelnost v případě úpadku řízené osoby zmařit uspokojení věřitelů této řízené osoby? Na poslední dvě otázky hledám odpověď zejména při analýze ustanovení insolvenčního zákona o zákazu hlasování na schůzi věřitelů a zákazu nabývání majetku z majetkové podstaty, jakož i institutu neúčinnosti právních jednání.

Tato diplomová práce je strukturována do tří kapitol. V první kapitole se věnuji pojmům, které považuji pro celou práci za klíčové. Konkrétně se zabírám obchodní společností, její charakteristikou a konflikty zájmů, které z jejího fungování vyplývají, podnikatelskými seskupeními s důkladnějším zaměřením na koncern a úpadkem společnosti a jeho významem pro zúčastněné osoby.

Druhou kapitolu jsem rozdělil na dvě části. V první části se nejprve zabývám institutem ovlivnění, poté koncernovým vyrovnáním újmy a nakonec koncernovými následky úpadku řízené osoby, k němuž došlo v důsledku vlivu řídicí osoby, tedy následky podle dílu osmého zákona o obchodních korporacích. Tématem následující části je žaloba na doplnění pasiv dle § 66 odst. 1 písm. b) ZOK a případy možného rozšíření odpovědnosti za dluhy řízené osoby na řídicí osobu.

Předmětem třetí kapitoly je zvláštní úprava insolvenčního zákona pro osoby, které s dlužníkem tvoří koncern. Tuto kapitolu taktéž tvoří dvě části. V první části analyzuji zvláštní úpravu insolvenčního zákona na ochranu před úpadkem řízené osoby, jehož záměrem je vypořádat se s dluhy co nejlevněji. Jedná se zejména o režim pro společnosti tvořící s dlužníkem koncern uvedený v ustanovení § 53 InsZ o zákazu hlasování na schůzi věřitelů, v ustanovení § 59 InsZ o zákazu členství ve věřitelském výboru a v ustanovení § 295 InsZ týkající se zákazu nabývání majetku z majetkové podstaty při řešení úpadku dlužníka konkursem. Druhá část se zabývá zvláštním právním režimem pro společnosti tvořící

s dlužníkem koncern uvedeným v ustanoveních o neúčinnosti právních jednání. Pro přehlednost na konci druhé a třetí kapitoly poskytuji dílčí závěr svých předchozích zjištění.

Při zpracování této diplomové práce při výkladu relevantních ustanovení zákona o obchodních korporacích a insolvenčního zákona využívám metodu deskriptivní. Druhá a třetí kapitola obsahuje též analytické pasáže, ve kterých hodnotím ustanovení vztahující se k úpadku řízené osoby. V části pojednávající o žalobě na doplnění pasiv dílčím způsobem používám rovněž metodu komparace. Konečně v závěru této práce a v jednotlivých dílčích závěrech druhé a třetí kapitoly využívám také syntézu.

Na tomto místě bych rád pro lepší srozumitelnost diplomové práce přiblížil některé často využívané pojmy. Pod pojmem společnost nebo obchodní společnost nemám na mysli všechny obchodní společnosti, jak jsou uvedeny v § 1 odst. 1 ZOK, ale jen kapitálové obchodní společnosti ve smyslu § 1 odst. 2 ZOK. Ve druhé a třetí kapitole používám pojem seskupení nebo skupina ve stejném významu jako pojem koncern, a to za předpokladu, že z textu neplyne jiný význam těchto pojmů. Na místech, kde v práci nerozlišuji mezi společníky společnosti s ručením omezeným a akcionáři akciové společnosti, používám pro obě tyto skupiny společníků termín společníci. Pro jednoduchost pak pro řízenou osobu v úpadku používám na některých místech, především v kapitole třetí, též označení dlužník.

1. Základní pojmy a jejich koncepční východiska

1.1. Obchodní společnost

Právo obchodních společností je možné považovat v určitém rozsahu za právo organizační povahy. Různé formy společností jsou společníkům předkládány k naplnění jejich cílů. Společníci tak smluvními ujednáními nemusí upravovat každou možnou eventualitu svého budoucího vztahu.¹ Tímto se šetří náklady na organizaci činnosti v obchodní společnosti, což lze považovat za jednu z funkcí práva obchodních společností.

V koncernech se nejčastěji vyskytují kapitálové obchodní společnosti². Kapitálová obchodní společnost je druhem obchodní korporace, tedy právnickou osobou. Zákonná úprava vymezuje právnickou osobu jako organizovaný útvar, kterému je přiznána právní osobnost. Běžně bude účelem obchodní společnosti podnikání, resp. provozování obchodního závodu. Obchodní závod je vymezen jako organizovaný soubor jmění. Lze proto usuzovat, že podstatou obchodní korporace bude organizace činnosti a jmění v podnikání. Zvyšování účinků synergií v efektivnější alokaci kapitálu pak bude zřejmě hlavním důvodem jejich zřízení.³

Kapitálová obchodní společnost je právnickou osobou a jako taková má právní osobnost. Je tedy způsobilá mít práva a povinnosti a její jednání ji samo zavazuje. S právní osobností těsně souvisí další znak právnické osoby, a to majetková samostatnost. Majetek ve vlastnictví kapitálové obchodní společnosti je totiž oddělen od majetku jejích společníků. K oddělení dochází při jejím vzniku, když tímto okamžikem nabývá vlastnictví ke vkladům od společníků. Ti výměnou za to nabývají vlastnictví k podílu.

Tím, že právo přiznává kapitálové společnosti právní osobnost, nejsou její společníci z jejího jednání přímo zavázáni ani oprávněni. Majetková autonomie tak neumožňuje společníkům nakládat s majetkem společnosti jako s vlastním. Dopadá však i na osobní věřitele společníků, když jim neumožňuje uspokojit se z majetku ve vlastnictví společnosti. V zahraniční literatuře je tento znak obchodní korporace označován jako „entity shielding“⁴. Hansmann, H. a Kraakman, R. se domnívají, že právě tento aspekt je pro právo obchodních společností klíčový a přikládají mu větší význam než omezenému ručení společníků za dluhy

¹ ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ a Irena PELIKÁNOVÁ. *Právo obchodních korporací*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 9788074787355. s. 84.

² ČERNÁ, Stanislava. *Faktický koncern, ovládací smlouva a smlouva o převodu zisku*. 2. dopl. vyd. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-416-1.

³ ŠTENGLOVÁ, Ivana, HAVEL, Bohumil, KUHN, Petr. § 1 [Okruh obchodních korporací] in: ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK, Petr KUHN a Petr ŠUK. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. 3. vydání. Praha: Beck, 2020, xvii, 1316. ISBN 978-80-7400-799-6. s. 3.

⁴ HANSMANN, Henry, Reinier KRAAKMAN, Richard SQUIRE. *Law and the Rise of the Firm*. *Harvard Law Review* 119, no. 5, 2006, s. 1337.

kapitálové společnosti. To z toho důvodu, že majetková autonomie hraje rozhodující roli při vytváření smluvních vztahů, jimiž je organizována většina současných podnikatelských aktivit.⁵

Dalším stěžejním atributem kapitálové obchodní společnosti je omezená odpovědnost společníků za její dluhy. Tento znak chrání vlastní majetek společníků před riziky podnikání. V důsledku toho nemohou věřitelé své dluhy vůči společnosti uspokojovat z majetku společníků. Jsou tak omezeni pouze na aktiva nacházející se ve vlastnictví společnosti. To umožňuje společníkům diverzifikaci. V případě neomezené odpovědnosti za dluhy závisí riziko ztráty, jež nesou společníci, na způsobu, jakým je společnost vedena. Společníci proto budou zpravidla preferovat aktivní účast na chodu společnosti, aby měli toto riziko pod kontrolou. Tato potřeba podílet se na řízení společnosti ztěžuje společníkovi jeho další účast v jiné společnosti. Výsledkem tak zřejmě bude nižší úroveň investic. Oproti tomu omezená odpovědnost zavádí maximální hranici ztráty, jejíž hodnota je zpravidla vyjádřena výší základního kapitálu. To pak investorům umožňuje prostřednictvím diverzifikace minimalizovat riziko ztráty, čímž se snižuje riziková prémie vyžadovaná ze strany investorů a v důsledku toho dochází k poklesu nákladů na vlastní kapitál společnosti.⁶ Tento aspekt obchodní korporace nepochybně přispěl k hospodářskému růstu poslední doby.

Kapitálová obchodní společnost může být zdrojem oportunistického chování jejích členů. Lze v ní totiž očekávat výrazný konflikt zájmů mezi společníky navzájem a mezi společníky a věřiteli. Tento konflikt zájmů bude přítomný zejména v obchodní společnosti, která je součástí koncernu. Řídící osoba se bude totiž zpravidla nacházet v postavení většinového společníka. Kromě toho bude řízenou osobu společně s ostatními členy koncernu jednotně řídit. Dá se tak důvodně očekávat významná informační asymetrie mezi osobou řídící a ostatními členy společnosti, jako jsou menšinoví společníci a její věřitelé. Tu řídící osoba může využít různými způsoby a často tak bude činit, blíží-li se úpadek řízené společnosti.

Omezená odpovědnost za dluhy, toliko typická pro kapitálovou společnost, může společníky podněcovat k riskantnímu nakládání s majetkem společnosti. To proto, že jim přísluší reziduální nárok, jehož výše není omezena. Omezena je pouze ztráta odpovídající výši poskytnutého vkladu. Oproti tomu věřitelům společnosti náleží jen úrok v podobě omezené pevně stanovené peněžní částky. V zájmu věřitelů proto bude, aby jim společnost splatila

⁵ HANSMANN, Henry, Reinier KRAAKMAN. The Essential Role of Organizational Law. *The Yale Law Journal* 110, no. 3, 2000.

⁶ KRAAKMAN, Reinier H. *The anatomy of corporate law: a comparative and functional approach*. Third edition. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2017. ISBN 9780198739630. s. 9.

pohledávky, přičemž celková ziskovost společnosti nebude pro ně tak podstatná. Od věřitelů je tedy možné očekávat mnohem vyšší averzi k riziku než od společníků.

Rozdíly v zájmech mezi věřiteli a společníky vznikají také při rozdělování majetku společnosti. Nejběžnějším způsobem distribuce majetku společnosti je výplata podílu na zisku. Tento způsob však nemusí být jediný a v praxi bude docházet i k různým skrytým způsobům rozdělování majetku společnosti. K nim budou často společníci přikračovat ve chvíli, kdy se finanční situace společnosti začne zhoršovat. Vedle toho lze v takové situaci očekávat ze strany společníků tlak na společnost a její statutární orgán k riskantnějším rozhodnutím, a sice s ohledem na to, že společníci nebudou mít v této fázi již co ztratit. Důsledkem takových rozhodnutí může být úplná ztráta hodnoty majetku ve společnosti. Tuto ztrátu nejvíce ponесou věřitelé s pohledávkou za společností. Je žádoucí, aby zákonodárce v případě zhoršené finanční situace společnosti zajistil věřitelům přiměřenou ochranu vzhledem k tomu, že jejich zájmy bývají v takové situaci výrazně ohroženy. Nesmí však rezignovat na zájmy společníků. Měl by se proto zasadit o to, aby právní úprava co nejvíce vyvažovala oba tyto zájmy, to však nebude zcela jednoduchý úkol.⁷

Problém střetu zájmů mezi minoritními a majoritními společníky, stejně jako mezi společníky a věřiteli, nastává zvláště tehdy, kdy je společník schopen působit na jednání společnosti.⁸ Přesněji řečeno, je-li schopen ovlivňovat jednání členů statutárního orgánu společnosti v rovině obchodního vedení. Pokud jde o zveřejněný koncern, může řídicí osoba, jež jednotně řídí jí podřízenou společnost, udělovat takové společnosti za splnění zákonných předpokladů pokyny do obchodního vedení. U skrytého koncernu zákon udělování pokynů týkajících se obchodního vedení neumožňuje. Člen statutárního orgánu řízené osoby je povinen jednat s péčí řádného hospodáře, a pokud v důsledku porušení této péče vznikne společnosti škoda, nelze jej zprostit povinnosti k její náhradě. Je však třeba poznamenat, že v praxi budou členové statutárního orgánu ovládané, a tedy i řízené společnosti, téměř vždy chtít vyjít vstříc majoritnímu společníkovi. Je tomu tak proto, že majoritnímu společníkovi bude náležet právo je odvolat. Výjimkou nebude ani situace, kdy je majoritní společník sám členem statutárního orgánu. Lze tak očekávat, že při blížícím se úpadku řízené společnosti bude možné se setkat s jednáními, jejichž cílem bude poškodit nebo zkrátit věřitele, případně menšinové společníky.⁹

⁷ SCHÖN, Wolfgang. Balance Sheet Tests or Solvency Tests — or Both? *European Business Organization Law Review* [online]. 2006, 7(1), 181-198 [cit. 2023-04-01]. ISSN 1566-7529. Dostupné z: doi:10.1017/S1566752906001819. s. 183

⁸ Tamtéž.

⁹ SCHMIDT, Klaus M. The Economics of Covenants as a Means of Efficient Creditor Protection. *European Business Organization Law Review*. 2006, 7(1). ISSN 1566-7529. s. 88

Prvním takovým jednáním může být tzv. nařazení dluhu. Jedná se o situaci, při níž si zadlužená společnost zajistí další finanční prostředky na investice do nových investičních projektů nebo na vyplacení podílu na zisku společníkům, čímž se zvýší pravděpodobnost úpadku společnosti.¹⁰ Při úpadku společnosti lze očekávat, že se sníží hodnota pohledávek původních věřitelů. Též může docházet k vyvádění majetku ze společnosti. Stručně řečeno se jedná o situaci, kdy společnost začne rozprodávat část svých aktiv, aby mohla převést výtěžek svým společníkům. Nelze ani vyloučit případ v teorii nazývaný podinvestování, kterým se charakterizuje situace, kdy společnost nemá zájem investovat do ziskových investičních projektů z důvodu, že z případného zisku by jí nakonec zbyla pouze minimální částka.¹¹ Proto se raději rozhodne zůstat pasivní, což bude na újmu zejména věřitelům. Opakem takového jednání pak je tzv. substituce aktiv¹². Společnost za této situace prodává svůj majetek, aby mohla získané prostředky investovat do velmi rizikových projektů. Vzhledem k omezené odpovědnosti za dluhy společnosti budou společníci při neúspěchu chráněni. Skončí-li však projekt úspěchem, případně společníkům většina zisku. Ztrátu však ponесou z takových rizikových projektů hlavně věřitelé. Pokud je společnost na pokraji úpadku, je tento „hazard“ pro společníky obzvláště atraktivní.

Jedním z cílů práva obchodních společností by měla být ochrana všech typů věřitelů a menšinových společníků před oportunistickými jednáními společníka většinového, který bude mít v praxi často vliv na rozhodování členů statutárního orgánu obchodní korporace. To bude hlavně důležité v případě podnikatelských seskupení, kdy řídicí osoba bude jinou osobu jednotně řídit a bude mít tak možnost zasahovat do jejího obchodního vedení.

1.2. Podnikatelská seskupení

S nezávislou obchodní společností se v praxi setkáváme málokdy. Ve většině případů bude na společnost působit osoba se schopností uplatnit na její rozhodování vliv. Obvykle bude v takovém postavení společník, jemuž náleží většina hlasů. Nebude žádnou výjimkou, jestliže bude společnost součástí seskupení obchodních společností s provázanými vazbami. V této souvislosti lze pojednávat o podnikatelských seskupení. Černá, S. charakterizuje podnikatelská seskupení jako spojení nejčastěji obchodních společností do většího celku, které sleduje vlastní podnikatelské zájmy a které však není nadáno samostatnou právní

¹⁰ SCHMIDT, Klaus M., cit. 9, s. 88.

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž, s. 89.

subjektivitou.¹³ Podnikatelská seskupení mohou vznikat z různých důvodů. Například se může jednat o nástroj, kterým se omezuje podnikatelské riziko, a sice s ohledem na majetkoprávní samostatnost obchodní společnosti, která je v seskupení zachována. Dluhy jedné společnosti totiž nezatěžují jiného člena skupiny. Rovněž se může jednat o způsob, jakým se získávají daňové výhody. Zcela běžně se mateřské společnosti umisťují v zemích, které mají velmi nízké zdanění.¹⁴

Ve smyslu zákona o obchodních korporacích lze za podnikatelská seskupení považovat taková seskupení obchodních společností, mezi nimiž existují vztahy ovládnání nebo jednotného řízení plynoucí z hierarchického uspořádání. Bude se tedy jednat o skupinu osob, kterou bude osoba stojící na vrcholu seskupení ovládat nebo řídit. V realitě bude nicméně možné se setkat též se seskupeními společností, u kterých neexistují vztahy ovládnání, ale podléhají společnému řízení. Takové vazby budou zřejmě založeny smlouvou podle občanského práva, jejímž cílem bude sjednotit jejich jednání v určité oblasti podnikání.¹⁵

V této práci se věnuji primárně podnikatelským seskupením s vertikálním uspořádáním. Zákon o obchodních korporacích rozeznává dva druhy takových seskupení. Pro první typ seskupení je charakteristické, že se u jeho členů objevují vazby ovládnání. To v realitě znamená, že na vrcholu takového seskupení bude stát osoba fyzická nebo právnická či více takových osob jednajících ve shodě, které budou moci na účastníky takového seskupení uplatňovat rozhodující vliv, a to buď přímo nebo i nepřímo.¹⁶ Nedochozí tedy k podrobení jednotlivých účastníků seskupení jednotnému řízení ze strany osoby stojící na jejím vrcholu. Rovněž není společně koordinovaná část podnikání ovládané osoby, a proto v takovém případě nelze hovořit o tom, že taková skupina tvoří jednotný ekonomický celek.

1.2.1. Koncern

Pro druhý kvalifikovanější typ podnikatelského seskupení zákon využívá pojem koncern. Jedná se o seskupení s pevnějším stupněm vnitřní konzistence, než který je spatřován u ovládnání.¹⁷ Zákonnou definici koncernu obsahuje § 79 ZOK. Podle § 79 odst. 1 ZOK „jedna

¹³ ČERNÁ, Stanislava. *Faktický koncern, ovládací smlouva a smlouva o převodu zisku*. 2. dopl. vyd., cit. 2, str. 16.

¹⁴ FUEST, Clemens, Christoph SPENGLER, Katharina FINKE, Jost HECKEMEYER a Hannah NUSSER. Profit Shifting and 'Aggressive' Tax Planning by Multinational Firms: Issues and Options for Reform. *SSRN Electronic Journal* [online]. [cit. 2023-03-29]. ISSN 1556-5068. Dostupné z: doi:10.2139/ssrn.2343124.

¹⁵ ČERNÁ, Stanislava. O variantách uspořádání podnikatelského seskupení. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2015, 23(1), 14-18. ISSN 1210-9126. s. 15.

¹⁶ Tamtéž, s. 15.

¹⁷ HAVEL, Bohumil. § 79 [Pojem koncern] in: ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK, a kol., cit. 3, s. 259.

nebo více osob podrobených jednotnému řízení (dále jen „řízená osoba“) jinou osobou nebo osobami (dále jen „řídící osoba“) tvoří s řídící osobou koncern“. V § 79 odst. 2 ZOK se vymezuje pojem jednotného řízení jako „vliv řídící osoby na činnost řízené osoby sledující za účelem dlouhodobého prosazování koncernových zájmů v rámci jednotné politiky koncernu koordinaci a koncepční řízení alespoň jedné z významných složek nebo činností v rámci podnikání koncernu“.

Koncern se tedy liší od skupiny založené na vazbách ovládnutí tím, že je zde spatřována navíc jednotná dlouhodobá koncepční koordinace činnosti prováděná v rámci předem schválené koncernové politiky. V koncernu se tedy ostatní členové skupiny podrobují jednotnému řízení jiné osoby, označované jako řídící osoba, která zaujímá vyšší hierarchické postavení. Jedná se o seskupení osob, jež v důsledku společné koordinace částí podnikání prováděné v koncernovém zájmu na základě jednotné politiky vytváří ekonomickou jednotku.¹⁸ Koncernem tedy bude pouze takové podnikatelské seskupení, které vykazuje materiální znak jednotného řízení. Takové jednotné řízení nesmí být nahodilé, ale musí být vykonáváno koordinovaně a koncepčně v rámci jednotné politiky. Není nutné, aby takovému řízení podléhaly všechny složky podnikání účastníků koncernu; stačí, když tomuto řízení podléhá alespoň jedna podstatná složka podnikatelské činnosti. Pro jednotné řízení musí být navíc splněna podmínka společného koncernového zájmu, jímž pravděpodobně bude zachování dlouhodobé stability a prosperity skupiny.¹⁹ Ačkoli tento koncernový zájem bude nezřídka shodný s individuálními zájmy jednotlivých členů koncernu či řídící osoby, nelze jej s nimi zaměňovat.

Koncernový zájem je takový zájem, který se vztahuje k celku a přerůstá zájmy jednotlivých účastníků koncernu a také řídící osoby. To znamená, že se upřednostňuje společný zájem před zájmy jednotlivých osob ve skupině, přičemž v konkrétním případě může být jednání ku prospěchu koncernu na újmu jeho člena.²⁰ V rámci konkrétního případu může být v zájmu celého koncernu, aby jeho člen přenechal významnou zakázku jiné řízené osobě, čímž by sobě způsobil újmu. Rovněž může dojít k tomu, že v zájmu celé skupiny bude, aby jeden její člen nebo více členů poskytlo zajištění případně úvěr za výhodnějších podmínek jinému členu s cílem přispět ke stabilitě celého koncernu. Řízená osoba se však může podřídit vlivu

¹⁸ ČERNÁ, Stanislava. *O variantách uspořádání podnikatelského seskupení*, cit. 15, s. 15.

¹⁹ Tamtéž, s. 16.

²⁰ ČECH, Petr a Petr ŠUK. *Právo obchodních společností: v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Vydání I. Praha: Ivana Hexnerová - BOVA POLYGON, 2016. ISBN 978-80-7273-177-0. s. 223.

řídící osoby a jednat v zájmu koncernu ke své vlastní újmě pouze za předpokladu, že taková újma bude nebo již byla vyrovnána²¹.

Zákonná úprava dále pro koncerny zavádí povinnost informačního charakteru. Její splnění je nezbytné pro příznivější režim náhrady újmy zavedený v § 72 ZOK, o němž pojednávám dále v oddílu 2.1.2. Členové koncernu jsou povinni učinit tzv. koncernovou deklaraci, která spočívá v uveřejnění existence koncernu na jejich internetových stránkách. Jejím smyslem je upozornit věřitele a ostatní menšinové společníky na to, že společnost je součástí koncernu, což může výrazně ovlivnit její hospodaření.²² Pro uplatnění režimu v § 72 je proto nutné splnit formální předpoklad spočívající v koncernové deklaraci a zároveň materiální předpoklad jednotného řízení, jehož naplnění nebude úplně snadné vzhledem k tomu, že ne každá holdingová struktura společností bude schopna doložit režim jednotného řízení ve výše uvedeném smyslu.²³

Řídící osoba má možnost využívat různé prostředky k prosazování jednotného koncernového řízení u řízené osoby.²⁴ Významný nástroj budou představovat pokyny do obchodního vedení. V obecné právní úpravě obchodní vedení přísluší výhradně statutárnímu orgánu společnosti, přičemž jiné osobě je zakázáno udělovat statutárnímu orgánu pokyny týkající se obchodního vedení. Podle § 81 odst. 1 ZOK však orgán řídící osoby pokyny do obchodního vedení orgánu řízené osoby udělovat může. Jedná se o koncernovou výsadu, která je logickým důsledkem toho, že řízená osoba je podrobena jednotnému řízení. Ačkoli text zákona hovoří o tom, že pokyny k obchodnímu vedení může udělovat orgán řídící osoby, původcem takového pokynu bude vždy řídící osoba, nikoli její orgán. To ostatně vyplývá ze skutečnosti, že jednotné řízení podle § 79 odst. 2 ZOK přísluší řídící osobě.²⁵ Řídící osoba má navíc povinnost nahradit újmu, která řízené osobě vznikla v důsledku ovlivnění podle § 72 ZOK, eventuálně dle § 71 ZOK. Tyto pokyny řídící osoba uděluje orgánu osoby řízené prostřednictvím svého orgánu, a sice na základě jeho rozhodnutí.²⁶

Zákonodárce v § 81 odst. 1 ZOK chtěl zřejmě zdůraznit, že pokyny k obchodnímu vedení mají být udělovány osobami s povinností jednat s péčí řádného hospodáře. Lze proto dovodit, že v rámci organizační struktury řídící osoby bude udělování pokynů příslušet jejímu

²¹ ČERNÁ, Stanislava. *O variantách uspořádání podnikatelského seskupení*, cit. 15, s. 16.

²² ČECH, Petr a Petr ŠUK, cit. 20, s. 225.

²³ Tamtéž, s. 223.

²⁴ ČECH, Petr a Stanislava ČERNÁ. Ke způsobům prosazování rozhodujícího vlivu v ovládané akciové společnosti, jeho podmínkám a důsledkům. *Obchodněprávní revue*. 2009, 1(1), 10-17. ISSN 1803-6554. s. 11.

²⁵ ČECH, Petr a Petr ŠUK, cit. 20, s. 227.

²⁶ ČERNÁ, Stanislava. O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy. *Obchodněprávní revue*. 2014, 6(2), 33-41. ISSN 1803-6554. s. 37.

statutární orgánu.²⁷ Není však vyloučeno, aby řízené osobě, resp. jejímu orgánu, udělovala pokyny osoba odlišná od orgánu řídicí osoby, jež bude jednat v jeho působnosti.²⁸ Pokud dojde při udělování pokynů k porušení péče řádného hospodáře, pak za újmu tímto vzniklou odpovídá ten, kdo tuto svou povinnost v zastoupení řídicí osoby porušil.²⁹ Černá, S. pak dovozuje, že povinnost péče řádného hospodáře se váže přímo na řídicí osobu, čímž dochází k modifikaci povinnosti péče členů jejího voleného orgánu. Dovojuje, že je tomu tak právě proto, že pokud zákon umožňuje řídicí osobě dávat pokyny k obchodnímu vedení, nelze připustit, aby se na ni vztahoval nižší standard péče než na členy statutárního orgánu, kteří pokyn realizují.³⁰

Adresátem pokynu u řízené osoby bude téměř výlučně její statutární orgán, neboť právě jemu náleží obchodní vedení³¹. Podle § 81 odst. 1 ZOK pokyny lze udělovat pouze tehdy, jsou-li v zájmu koncernu. Jak již bylo uvedeno výše, společný zájem nemusí být totožný se zájmem řízené osoby. Řídicí osoba může využít pokyny právě k tomu, aby upřednostnila tento koncernový cíl, a tím tak potlačila individuální zájem řízené osoby. Při vydání pokynu se doporučuje, aby byl odůvodněn a bylo vysvětleno, jakým způsobem přispívá naplnění koncernového zájmu.³² Za nepřipustné pokyny lze považovat ty, kterými by mělo dojít k ovlivnění vedením jiným než společným koncernovým zájmem, a to i v případě, že se bude jednat o vlastní zájem účastníka koncernu, jehož je ovlivňovaná osoba členem.

Otázkou zůstává, zda pokyny udělované orgánu řízené osoby jsou pro ni závazné. Čech, P. a Šuk, P. se přiklání k závaznosti pokynu, neboť v něm spatřují nástroj prosazování jednotného řízení. To ovšem za předpokladu, že bude naplněn společný koncernový zájem a bude uplatňována jednotná politika.³³ Naproti tomu Černá, S. se domnívá, že § 81 ZOK umožňuje jak výklad závaznosti těchto pokynů, tak výklad, který dospívá k závěru, že pokyny závazné nejsou. Za nezávazné pokyny pak lze označit ty, jež navádějí řízenou osobu k porušení objektivního práva, jakkoli by takové jednání přineslo hospodářský užitek a zároveň by bylo v souladu se stanovenými předpoklady.³⁴ V realitě nicméně faktická nadřízenost jedné osoby

²⁷ EICHLEROVÁ, Kateřina, Petr ČECH, Lucie JOSKOVÁ, Daniel PATĚK, Robert PELIKÁN a Petr TOMÁŠEK, ed. *Rekodifikace obchodního práva – pět let poté: Svazek I : Pocta prof. JUDr. Stanislavě Černé*, CSc. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. ISBN 978-80-7598-427-2. s. 239.

²⁸ Tamtéž, s. 240.

²⁹ ČERNÁ, Stanislava. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy*, cit. 26, str. 37.

³⁰ ČERNÁ, Stanislava. *Jaké standardy platí pro koncernové pokyny? A lze koncernového prospěchu dosáhnout porušením zákona či smlouvy?* *Obchodní právo*. 2018, 27(4), 126-139. ISSN 1210-8278, s. 128.

³¹ ČERNÁ, Stanislava. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy*, cit. 26, s. 37.

³² HAVEL, Bohumil. § 81 [Pokyny týkající se obchodního vedení řízených osob] in: ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK, a kol., cit. 3, s. 264.

³³ ČECH, Petr a Petr ŠUK, cit. 20, s. 228.

³⁴ ČERNÁ, Stanislava. *Jaké standardy platí pro koncernové pokyny? A lze koncernového prospěchu dosáhnout porušením zákona či smlouvy?*, cit. 30, s. 131.

nad druhou, s níž je spojena možnost odvolání členů orgánu řízené osoby, povede téměř v každém případě k de facto závaznosti takových pokynů.³⁵

Pro koncerny je se zřetelem k jednotnému řízení charakteristická vysoká ekonomická provázanost mezi jejich členy. Je proto otázkou, jaký přístup by měl zákonodárce k podnikatelským seskupením zvolit. V odborné literatuře se vyskytují dvě alternativní doktríny pro regulaci podnikatelských seskupení: *entity law* a *enterprise law*.³⁶ Podle tradičního *entity law* si osoby součástí seskupení zachovávají plnou majetkovou a právní autonomii. Jsou tedy zachovány základní koncepty korporálního práva. Důsledkem takového přístupu je, že vztahy plynoucí z uplatňování vlivu nepodléhají zvláštní právní regulaci. Na jednotlivé členy koncernu se použije obecná úprava korporálního práva. Protože vztahy mezi jednotlivými osobami seskupení začaly nabývat nikoli okrajového ekonomického významu, začaly se objevovat názory, podle kterých by se mělo přinejmenším za určitých okolností na podnikatelské seskupení pohlížet jako na jedinou ekonomickou entitu. Tento názorový proud představuje moderní *enterprise law*. Vztahy mezi jednotlivými obchodními společnostmi seskupení vyplývající ze vzájemné faktické provázanosti jsou pak posuzovány v rámci celku. Následkem tohoto přístupu je odchýlení se od vnímání individuální obchodní společnosti, která je součástí koncernu, jako osoby se samostatnou právní subjektivitou a odděleným jménem, tedy odchýlení se od základních zásad korporálního práva. Tento přístup zřejmě bude lépe odpovídat ekonomické realitě vysoce integrovaných podnikatelských seskupení.³⁷ Oba výše uvedené přístupy k podnikatelským seskupením představují extrémy, z nichž však budou v realitě povoleny výjimky.

Pro českou úpravu podnikatelských seskupení však bude bližší tradiční přístup *entity law*. Prolamování právní subjektivity a majetkové sféry jednotlivých společností v uskupení je považováno za výjimku z jinak obecné zásady osobní odpovědnosti, tedy vlastní právní a majetkové samostatnosti subjektu práva, včetně právnických osob. Každá právnická osoba má totiž vlastní právní osobnost a zásadně nese svou odpovědnost za závazky.³⁸ Přestože zákon obsahuje nástroje, kterými lze za určitých okolností rozšířit odpovědnost řídicí osoby za dluhy řízené osoby při jejím úpadku, o nichž pojednávám v následující kapitole, v soukromoprávních

³⁵ EICHLEROVÁ, Kateřina, Petr ČECH, Lucie JOSKOVÁ a kol., cit. 27, s. 241.

³⁶ MEVORACH, Irit. Transaction Avoidance in Bankruptcy of Corporate Groups. *European company and financial law review* [online]. Walter de Gruyter GmbH & Co., 2011, 8(2), 235-258. ISSN 1613-2548. Dostupné z: doi:10.1515/ecfr.2011.235. s. 243-245.

³⁷ Tamtéž, s. 243-244.

³⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. dubna 2019, sp. zn. 32 Cdo 2214/2017.

vztazích nebude možné na koncern uplatnit soutěžněprávní koncepci podniku jako jediné ekonomické jednotky.³⁹

1.3. Úpadek

Úpadek představuje situaci, kdy dlužník, v našem případě kapitálová obchodní společnost, není schopen splácet věřitelům své dluhy. K tomu zpravidla dochází, jestliže hodnota jeho majetku je nižší než celková výše jeho dluhů. Kdyby totiž dluhy dlužníka nepřevyšovaly hodnotu majetku, pak by dlužník mohl prodat jeho část a zachovat si svou schopnost splácet. Finanční teorie stav úpadku popisuje jako zánik reziduálního nároku společníků z důvodu, že z pohledu kapitálové struktury se vlastní kapitál náležející společníkům de facto vytratí.⁴⁰

Zbývající majetek upadnuvší obchodní korporace nejenže nebude dostatečný k pokrytí jejích dluhů, ale rovněž nebude postačovat k tomu, aby generoval dostatečné množství peněžních prostředků k jejich úhradě. Test, podle něhož se poměruje hodnota majetku k celkové výši dluhů, české právo nazývá testem předlužení. S ohledem na to, že stanovení hodnoty majetku dlužníka nebude vždy snadnou záležitostí a někdy může vést k nedůvodnému zahájení insolvenčního řízení⁴¹, používá se vedle testu předlužení i test likvidity, kterým se zjišťuje způsobilost dlužníka uspokojovat své splatné dluhy. Test likvidity cílí na platební schopnost dlužníka, neboť problémy spojené s neschopností obstarat si peněžní prostředky k překonání výpadku v peněžních tocích, aby došlo k úhradě splatných dluhů, napovídají o jeho tíživé finanční situaci.

Úpadek se podle insolvenčního zákona „projevuje“ platební neschopností nebo předlužením. Podle § 3 odst. 1 IZ je dlužník v platební neschopnosti, jestliže „*má (a) více věřitelů, (b) peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a (c) tyto závazky není schopen plnit*“. V následujícím odstavci jsou uvedeny vyvratitelné domněnky o neschopnosti dlužníka plnit své splatné peněžité závazky. Jde o tyto situace – dlužník zastavil platby podstatné části svých peněžitých závazků, neplní je po dobu delší 3 měsíců po lhůtě splatnosti, nelze se po dlužníku domoci uspokojení splatné peněžité pohledávky výkonem rozhodnutí nebo exekucí, anebo dlužník nesplnil povinnost předložit seznamy majetku, závazků a svých zaměstnanců uloženou soudem. Podle vyvratitelné domněnky v § 3 odst. 3 IZ je dlužník stále

³⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2022, sp. zn. 29 ICdo 14/2020.

⁴⁰ RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2., doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-444-7. s. 89.

⁴¹ KUHN, Petr. *Poznámky k vybraným ustanovením insolvenčního zákona* in: SCHELLE, Karel, ed. *Nové insolvenční právo*. Ostrava: KEY Publishing, 2006. ISBN 978-80-8707-104-5. s. 105-106.

schopen plnit své peněžité závazky, jestliže mezera krytí, tedy rozdíl mezi výší dlužnickových splatných peněžitých závazků a jeho disponibilních prostředků, nepřesahuje deset procent splatných peněžitých závazků, případně výhled likvidity osvědčuje, že mezera krytí pod tuto hranici klesne ve stanoveném období. Splnění podmínky mezery krytí se prokazuje na základě výkazu o stavu likvidity anebo výhledem vývoje likvidity.

O úpadek ve formě předlužení jde tehdy, jestliže dlužník má více věřitelů a výše jeho dluhů převyšuje hodnotu jeho majetku. Při zjišťování předlužení je však třeba vzít v úvahu i hodnoty majetkové povahy, které lze vytvořit správou dlužnickova majetku, popřípadě dalším provozováním jeho podniku. Pozdní zjištění úpadku může mít negativní dopad na věřitele dlužníka, proto insolvenční zákon obsahuje též definici hrozícího úpadku, se kterým spojuje další zákonné povinnosti. Dlužník se ocitá v hrozícím úpadku, pokud s ohledem na všechny okolnosti lze důvodně předpokládat, že nebude schopen řádně a včas splnit podstatnou část svých peněžitých závazků.⁴²

Pokud hodnota majetku dlužníka nepostačuje k uspokojení všech jeho věřitelů, lze očekávat, že každý věřitel bude usilovat o co nejrychlejší a zároveň nejvyšší uspokojení své pohledávky, bez ohledu na ostatní. Takový závod o dlužnickův majetek a o co nejvyšší uspokojení bude často neefektivní. Je proto cílem insolvenčního práva takovému konfliktu mezi věřiteli zamezit a zajistit, aby se s majetkem dlužníka nakládalo efektivním způsobem. To ostatně vyplývá i z § 1 písm. a) insolvenčního zákona, který stanoví, že předmětem insolvenčního zákona je mimo jiné řešení úpadku dlužníka tak, aby „*došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužnickovým úpadkem nebo hrozícím úpadkem a k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužnickových věřitelů*“. Insolvenční právo proto obsahuje zásady, jež mají pomoci tento cíl naplnit. Jedná se zejména o zásadu poměrného uspokojení věřitelů, též nazývanou *par conditio creditorium*, a zásadu povinné kolektivizace uspokojení věřitelů, podle níž, není-li to zákonem dovoleno, věřitelé nemohou činit kroky, které by umožnily uspokojení jejich pohledávek mimo insolvenční řízení.

Koncernové seskupení obchodních korporací při podnikání poskytuje řadu výhod. To nicméně nemusí platit pro věřitele a společníky řízené osoby v případě jejího úpadku. Může se stát, že podřízené osoby budou řízeny ku prospěchu celého seskupení, ne však k vlastnímu prospěchu. Není totiž vyloučeno, aby prioritou některých členů koncernu bylo něco jiného než dosažení co nejvyššího zisku. Věřitelé takto řízené osoby se mohou ocitnout v oslabeném postavení. Jejich pozice může oslabit i v důsledku komplexnosti koncernu. Čím složitější je

⁴² Ust. §3 odst. 5 IZ.

struktura skupiny, tím náročnější je zpracovat informace o vzájemných vztazích v rámci skupiny a o hodnotě majetku patřící členovi koncernu za účelem zhodnocení jeho solventnosti. Tato informační asymetrie může rovněž podněcovat řídicí osoby k nesourodému rozdělování ztrát mezi členy koncernu na úkor osob, které mají vůči těmto členům nároky majetkové povahy. O této problematice a o způsobech ochrany proti takovému jednání však podrobněji pojednávám v následujících kapitolách.

2. Důsledky úpadku řízené osoby pro řídící osobu vyplývající ze zákona o obchodních korporacích

Předmětem této kapitoly jsou důsledky úpadku řízené osoby pro řídící osobu koncernu vyplývající ze zákona o obchodních korporacích. Pro větší přehlednost je tato kapitola rozdělena na dvě části. První část se týká právní úpravy podnikatelských seskupení v zákoně o obchodních korporacích. Zde je zvláštní pozornost věnována právním důsledkům v případě úpadku řízené osoby způsobeného jednáním řídící osoby. V rámci jejího zpracování odpovídám na otázku a) z úvodu této práce – lze právní úpravu podnikatelských seskupení v případě úpadku řízené osoby považovat za úpravu vyhovující zájmům věřitelů upadnuvší řízené osoby? Druhá část kapitoly je věnována žalobě na doplnění pasiv a následně otázce b) – lze vztáhnout povinnost ze žaloby na doplnění pasiv i na řídící osobu? Na konci této kapitoly prezentuji dílčí závěr, kde shrnuji výsledky svých úvah.

2.1. Právní úprava podnikatelských seskupení

2.1.1. Ovlivnění

Zákon o obchodních korporacích zařadil na začátek úpravy týkající se podnikatelských seskupení ustanovení obsahující definici ovlivnění. Ovlivnění je možné chápat jako využití vlivu v obchodní korporaci k usměrnění jejího jednání, přičemž takové působení na obchodní korporaci může být jak k jejímu prospěchu, tak k její újmě.⁴³ Jedná se o základní pojem práva podnikatelských seskupení, který lze vztáhnout i na nezávislou obchodní společnost, a proto svým dosahem bude přesahovat rámec této právní úpravy.⁴⁴

Podle zákona o obchodních korporacích se o ovlivnění jedná, jestliže někdo pomocí svého vlivu rozhodujícím významným způsobem ovlivní chování obchodní společnosti.⁴⁵ Zákon používá pojem vlivná osoba pro osobu, která rozhodujícím významným způsobem ovlivnila jednání této společnosti, přičemž jako osobu ovlivněnou označuje adresátka tohoto vlivu. Vznikne-li v důsledku takového ovlivnění ovlivněné osobě újma a vlivná osoba neprokáže, že při svém jednání mohla v dobré víře předpokládat, že jedná informovaně

⁴³ ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ a Irena PELIKÁNOVÁ. *Právo obchodních korporací*. 1. vyd., cit. 1, s. 245.

⁴⁴ ČERNÁ, Stanislava. Ovlivnění jako klíčový pojem českého koncernového práva. *Rekodifikace & Praxe*. Wolters Kluwer, 2014, 2(1), s. 20.

⁴⁵ Ust. § 71 odst. 1 ZOK.

a v obhajitelném zájmu ovlivněné osoby, bude vlivná osoba povinna tuto újmu ovlivněné nahradit.⁴⁶ Vlivná osoba je proto odpovědná pouze za takové ovlivnění, při kterém vůči této osobě nejednala s péčí řádného hospodáře.⁴⁷ Náleží jí tedy právo tzv. chybného úsudku, avšak pouze za předpokladu, že tak činí s cílem prosadit zájmy ovlivněné osoby. V opačném případě má povinnost případnou újmu nahradit.⁴⁸

Náhrada újmy se řídí ustanoveními § 2894 a násl. občanského zákoníku. Majetková újma se primárně nahrazuje uvedením do předešlého stavu, není-li to možné, pak se hradí v penězích.⁴⁹ Nutno podotknout, že podle § 3 odst. 2 ZOK se hradí i újma nemajetková, jež se odčítuje přiměřeným zadostiučiněním.⁵⁰ Utrpí-li tedy ovlivněná osoba v důsledku ovlivnění újmu na své pověsti nebo tím ztratí část svých klientů, je vlivná osoba povinna k náhradě i této újmy. Bude však potřeba prokázat příčinnou souvislost mezi ovlivněním a vznikem újmy majetkové i nemajetkové.

Může rovněž vyvstat otázka, zda je možné, aby se ovlivněná osoba svého práva na náhradu újmy podle § 71 odst. 1 ZOK vzdala. S ohledem na to, že zákon o obchodních korporacích tuto otázku výslovně neupravuje a ovlivněnou tedy v této souvislosti žádným způsobem neomezuje, bude potřeba přihlídnout k obecné úpravě v občanském zákoníku. Podle § 2898 OZ se mimo jiné nepřihlíží k dohodě, která předem vylučuje nebo omezuje právo slabší strany na náhradu její újmy. Ovlivněnou osobu bude zpravidla třeba považovat za slabší stranu ve vztahu k osobě vlivné, a to zejména s přihlédnutím k tomu, že takovému negativnímu ovlivnění může podlehnout.⁵¹ O to více to bude se zřetelem na jednotné řízení platit v koncernovém vztahu mezi řízenou a řídicí osobou. Výše uvedené platí i pro vzdání se práva.⁵²

Žádné ustanovení však nebrání tomu, aby se dotčená ovlivněná osoba vzdala svého práva po vzniku újmy. Z pohledu osob jednajících za tuto postiženou společnost tak ovšem bude i nadále nutné činit při zachování jejich fiduciárních povinností. V praxi se nicméně právo na náhradu újmy vzniklé při ovlivnění častěji nechává promlčet.⁵³ Protože může existovat obava, že újma z ovlivnění nebude řádně vymáhána, zákon zachovává společníkům společnosti s ručením omezeným (§ 157 odst. 2 písm. b) ZOK) a akcionářům akciové společnosti (§ 372 odst. 1 ZOK) právo tuto újmu vymáhat společnickou (akcionářskou) žalobou. Nejprve se však

⁴⁶ Ust. § 71 odst. 1 ZOK.

⁴⁷ ČECH, Petr a Petr ŠUK, cit. 20, s. 197.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Ust. § 2894 odst. 1 OZ

⁵⁰ Ust. § 2894 odst. 2 OZ

⁵¹ HAVEL, Bohumil. § 71 [Ovlivnění] in: ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK, a kol., cit. 3, s. 243.

⁵² Ust. § 2898 *in fine* OZ.

⁵³ ČECH, Petr a Petr ŠUK, cit. 20, s. 199.

společník či akcionář musí obrátit s touto záležitostí na statutární orgán ovlivněné společnosti a vyzvat jej, aby uplatnil právo na náhradu újmy vůči vlivné osobě. Jen v případě, že k náhradě újmy příslušný statutární orgán zůstane pasivní a nepodnikne žádné kroky k jejímu vymožení, může společník proti této vlivné osobě podat žalobu.⁵⁴ Zároveň je vhodné připomenout, že podle § 4 odst. 1 ZOK leží na vlivné osobě důkazní břemeno o tom, že nejednala protiprávně, tj. v tomto případě, že ovlivněné v důsledku působení vlivné osoby nevznikla újma.

Ve druhém odstavci § 71 ZOK zákon ukládá vlivné osobě, která újmu ovlivněné neodčinila do konce účetního období, ve kterém vznikla, nebo v jiné dohodnuté lhůtě, povinnost k náhradě i té újmy, jež v této souvislosti vznikla společníkům ovlivněné společnosti. Toto ustanovení však může činit potíže, poněvadž je v rozporu se zásadou korporálního práva zakotvenou v § 213 OZ, která zapovídá, aby společníkům byla hrazena újma, jež je pouze odrazem újmy vzniklé ve jmění společnosti.⁵⁵

Pro tuto újmu, která vznikla společníkům společnosti v důsledku újmy na jmění společnosti, se používá označení reflexní škoda. Reflexní škodu je nutno vždy nahradit ve jmění společnosti, neboť se tím jednak eliminuje újma na majetku společníků, ale též se tímto rozšíří aktiva společnosti, což dává věřitelům jistý stupeň ochrany.⁵⁶ K opačnému výkladu dospívá Doležil, T., který vidí v § 71 odst. 2 ZOK ustanovení motivující vlivnou osobu, aby včas uhradila ovlivněné způsobenou újmu, a zároveň se domnívá, že se ustanovení § 213 OZ v tomto případě nepoužije z důvodu, že by v takovém případě byla újma kompenzována dvakrát.⁵⁷ Tento výklad by ale mohl vést k obcházení věřitelů, což zákonodárce jistě nezamýšlel.

V § 71 odst. 3 ZOK zákon zakotvuje zákonné ručení vlivné osoby za splnění těch dluhů, které ovlivněná osoba nemůže svým věřitelům zcela nebo zčásti splnit v důsledku ovlivnění, jímž byla způsobena újma a při kterém vlivná osoba nejednala informovaně a v obhajitelném zájmu ovlivněné. Nutno zdůraznit, že se musí jednat o dluhy, které ovlivněná osoba není schopna uhradit, tedy o dluhy, s nimiž je v prodlení.⁵⁸ Ze zákona nevyplývá, v jakém rozsahu bude vlivná osoba ručit za dluhy ovlivněné. Lze tedy usuzovat, že zákonné ručení nebude omezeno rozsahem vzniklé újmy, přičemž je možné, že se bude vztahovat i k těm dluhům

⁵⁴ Ust. § 374 ZOK pro akciovou společnost, ust. § 158 a § 159 ZOK pro společnost s ručením omezeným.

⁵⁵ ČECH, Petr a Petr ŠUK, cit. 20, s. 200.

⁵⁶ Tamtéž, s. 201.

⁵⁷ DOLEŽIL, Tomáš. § 71 [Ovlivnění] in: LASÁK, Jan, Jan DĚDIČ, Jarmila POKORNÁ, Zdeněk ČÁP a kol. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2021, lx, 2566 s. ISBN 978-80-7598-881-2.

⁵⁸ HAVEL, Bohumil. § 71 [Ovlivnění] in: ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK a kol., cit. 3, s. 246.

vzniklým po nedovoleném ovlivnění, a to proto, že vznik ani splatnost nebude v tomto případě hrát žádnou roli.⁵⁹ Není tedy vyloučeno, aby rozsah zákonného ručení byl větší než skutečná újma, což může vlivnou osobu přimět k tomu, aby újmu nahradila bezodkladně. Nárok na náhradu újmy z ovlivnění podle § 71 odst. 1 ZOK a nárok věřitelů na splnění jejich pohledávek za ovlivněnou na základě zákonného ručení je možné považovat za dva oddělené nároky, které nejsou na sobě závislé.⁶⁰ Zákonné ručení může vzniknout i přesto, že újma byla již zahlazena, to proto, že tím nemusí nutně dojít i k zahlazení souvisejícího prodlení.⁶¹

2.1.2. Koncernové vyrovnání újmy

Koncern je entita bez právní subjektivity, vrcholná forma podnikatelského seskupení, pro kterou je s ohledem na jednotné řízení prováděné řídicí osobou charakteristická ekonomická provázanost jejích členů.⁶² Podstatu koncernu jako zvláštní hospodářské jednotky je možno spatřovat v synergii společného podnikání a řízení.⁶³ Ekonomickou realitu fungování koncernu bylo třeba promítnout do právního rámce. Z tohoto důvodu zákonodárce v § 72 ZOK zakotvil pro koncerny odlišný způsob zahlazování újmy, než stanoví ust. § 71 ZOK. K odlišnému způsobu vyrovnávání újmy přistupuje rovněž fakt, že z ekonomického hlediska v některých případech bude možné skutečný dopad vlivu řídicí osoby na ostatní členy koncernu posoudit až po určité době.⁶⁴

Zvláštní ustanovení o náhradě újmy v koncernu se použijí pouze, pokud újma při prosazování jednotného řízení vznikla v zájmu celého koncernu a byla nebo bude v rámci koncernu vyrovnána.⁶⁵ Je třeba zdůraznit, že újma musí vzniknout v zájmu celého koncernu, nestačí, aby se tak stalo v individuálním zájmu řídicí osoby či jiného člena koncernu.

Sanace újmy v rámci koncernu se oproti zahlazování újmy vzniklé ve skupině založené na ovládnání nebo důsledkem působení jiné vlivné osoby liší v mnoha směrech. Na projev jednotného řízení se totiž za splnění zákonných podmínek neaplikuje povinnost k náhradě újmy podle § 71 odst. 1 ZOK, vyloučeno je rovněž zákonné ručení za dluhy podle § 71 odst. 3 ZOK a v neposlední řadě, byť se jedná o normu v rozporu se zásadou korporativního týkající se

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ ČECH, Petr a Petr ŠUK, cit. 20, s. 202.

⁶¹ HAVEL, Bohumil. § 71 [Ovlivnění] in: ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK a kol., cit. 3, s. 246.

⁶² ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ a Irena PELIKÁNOVÁ. *Právo obchodních korporací. 2.* aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2021, 655 s. ISBN 978-80-7598-991-8. s. 243-244.

⁶³ HAVEL, Bohumil. § 71 [Ovlivnění] in: ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK a kol., cit. 3, s. 248.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Ust. § 72 odst. 1 ZOK.

způsobu vyrovnávání reflexní škody, se nezakládá povinnost k úhradě újmy společníkům, jak stanoví § 71 odst. 2 ZOK.

Odlíšné povahy je též časové hledisko náhrady újmy, když zákon stanoví, že postačí, je-li újma vyrovnána v přiměřené době.⁶⁶ To je rozdíl oproti době k vyrovnání újmy, jež platí pro vlivnou osobu, neboť ta má povinnost ji nahradit do konce účetního období, v němž vznikla, případně v jiné přiměřené době, kterou si mezi sebou dotčené strany sjednají. Tento rozdíl lze jistě považovat za vstřícný krok zákonodárce směrem ke koncernům. Zahladit újmu v rámci koncernu přiměřeným protiplněním může kterákoli osoba koncernu. Je tedy dovoleno, aby řídicí osoba, která zpravidla bude k takovému vyrovnání povinna vzhledem ke svému postavení a možnosti udělovat pokyny do obchodního vedení, přiměla jiného člena koncernu, aby poskytl protiplnění negativně dotčené společnosti.⁶⁷

Újmu z ovlivnění však bude možné podle § 72 odst. 2 ZOK vyrovnat i jinými prokazatelnými výhodami plynoucími z členství v koncernu. Je však otázkou, v jakém rozsahu tento způsob vyrovnání újmy vnímat. Podle volnějšího přístupu takové vyrovnání újmy může spočívat v dosažení sdružených výhod či v udržení rovnováhy koncernového řízení, eventuálně může k vyrovnání dojít též, pokud z členství v koncernu převažují výhody nad nevýhodami.⁶⁸ Druhý, užší přístup se přiklání k tradičnímu chápání protiplnění jako ekvivalentu k újmě způsobené koncernovým vlivem.⁶⁹ Lze však předpokládat, že čím bude koncernový režim vyrovnávání újmy volnější, tím více bude možné očekávat nepoctivá jednání ze strany osob na vrcholu koncernu, čímž mohou být ohroženy zájmy společníků a věřitelů.

Další obtížnou otázkou v této souvislosti bude kvantifikace újmy. To zejména v případech, kdy budou majetkové vztahy mezi členy koncernu významně provázané. Tato otázka je rovněž důležitá z toho důvodu, že kvantifikace újmy má dopad i na to, zda došlo k přiměřenému vyrovnání újmy podle § 72 odst. 2 ZOK. Nedojde-li totiž k takovému vyrovnání újmy, nebudou splněny podmínky pro to, aby se uplatnila speciální ustanovení o náhradě újmy v rámci koncernu. Jak však uvádí Pelikán, R., není vyloučeno, že v praxi bude někdy nemožné posoudit, zda újma byla patřičným způsobem vyrovnána.⁷⁰

⁶⁶ Ust. § 72 odst. 2 ZOK.

⁶⁷ ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ a Irena PELIKÁNOVÁ. *Právo obchodních korporací*. 2. vyd., cit. 62, s. 253.

⁶⁸ ČERNÁ, Stanislava. *O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy*, cit. 26, s. 36.

⁶⁹ Pro podrobnější rozdíly odkazují na článek Černé, S. citovaný výše.

⁷⁰ PELIKÁN, R. Skupiny společností v obchodním právu. In: *Sborník Karlovarské právnické dny*, 2011, č. 19, s. 396-405.

Speciální pravidlo ohledně způsobu vyrovnávání újmy v rámci koncernu se však neuplatní v případě úpadku řízené osoby, ke kterému došlo jednáním řídící osoby. V takovém případě se totiž použije právní režim uvedený v ust. § 71 ZOK.

2.1.3. Koncernové následky úpadku řízené osoby v důsledku vlivu řídící osoby

Pro situaci, kdy řídící osoba využije svého vlivu v řízené osobě takovým způsobem, že dojde k jejímu úpadku, obsahuje zákon o obchodních korporacích zvláštní pravidlo. Podle § 72 odst. 3 ZOK se flexibilnější (benevolentnější) způsob vyrovnání újmy v rámci koncernu neuplatní, jestliže řídící osoba svým jednáním způsobí řízené osobě úpadek. Zákon tak limituje volnost, kterou ponechává koncernovému řízení, když řídící osobu dostává v této souvislosti zpět do postavení vlivné osoby. V daném případě bude nerozhodné, zda půjde o úpadek ve formě předlužení nebo ve formě platební neschopnosti, jak obojí vymezuje § 3 InsZ.⁷¹ Zákon nestanoví jako nutnou podmínku, aby byl úpadek prohlášen insolvenčním soudem. Řízená osoba se však musí nacházet skutečně v úpadku, nestačí, že jí úpadek bude hrozit.⁷²

Pro to, aby došlo k vyloučení postupu podle § 72 ZOK, musí mezi jednáním řídící osoby a úpadkem řízené osoby existovat příčinná souvislost.⁷³ Dojde-li totiž k úpadku z jiné příčiny, než je uplatnění vlivu řídící osoby, například z důvodu změny podmínek na trhu, použití ustanovení § 72 ZOK není vyloučeno. Vyrovnání újmy podle § 71 ZOK pro řídící osobu znamená, že bude povinna k plné náhradě újmy z ovlivnění a současně bude ručit za dluhy věřitelů řízené osoby, které řízená osoba nemůže uhradit v důsledku ovlivnění, jež zapříčinilo její úpadek. Nadto je možné tvrdit, že řídící osobě vznikne zákonné ručení zpravidla ke všem dluhům řízené osoby. Dostane-li se totiž řízená osoba v důsledku jednání řídící osoby do úpadku, budou takovými dluhy, které řízená osoba není schopna v důsledku ovlivnění zcela nebo zčásti splnit, obecně všechny dluhy řízené osoby. Výjimkou však zřejmě budou ty případy zákonného ručení, které by byly následkem nepoctivého jednání.

Ve vztahu k věřitelům řízené osoby tak nedochází pouze k odkladu povinnosti k náhradě újmy na dobu po úpadku řízené osoby, ale rovněž ke vzniku zákonného ručení za všechny dluhy řízené osoby. Mám za to, že s ohledem na přítomnost jednotného řízení, jež představuje nezbytnou složku koncernu, je takové zákonné ručení žádoucí. A to i proto, že může vůči řídící osobě působit jako motivace k záchraně řízené osoby, a tedy k odvrácení jejího úpadku.

⁷¹ HAVEL, Bohumil. § 72 [Zproštění povinnosti hradit újmu] in: ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK a kol., cit. 3, s. 250.

⁷² Tamtéž.

⁷³ Tamtéž.

Ustanovení § 72 odst. 3 ZOK společně s ustanovením § 71 ZOK slouží primárně na ochranu věřitelů řízené osoby. Zákon ovšem v díle věnovaném podnikatelským seskupením obsahuje též ustanovení, která poskytují ochranu společníkům, kteří nejsou ovládajícími (řídícími) osobami. Tuto ochranu představuje právo odkupu podle § 89 a násl. ZOK. Ačkoli zákon využívá v těchto ustanoveních pojmů ovládající a ovládaná osoba, je na místě připomenout, že v § 74 odst. 3 ZOK se stanoví, že řídící osoba je zpravidla ovládající osobou a řízená osoba je vždy ovládanou osobou.

Právo na odkup podílu, které lze též chápat jako právo domoci se ukončení účasti ve společnosti cestou odkoupení podílu ovládající (řídící) osobou, vzniká společníkovi tehdy, jsou-li kumulativně splněny následující podmínky: 1) společnost musí být ovládána (řízena) jinou osobou; 2) ovládající (řídící) osoba uplatní v ovládané (řízené) osobě svůj vliv; 3) na základě využití vlivu dojde k podstatnému zhoršení postavení společníka nebo k jinému podstatnému poškození jeho oprávněných zájmů; 4) mezi jednáním ovládající (řídící) osoby a podstatným zhoršením postavení společníka nebo jiným podstatným poškozením jeho práv existuje příčinná souvislost; 5) po tomto společníkovi nelze spravedlivě požadovat, aby v této ovládané (řízené) společnosti setrval.⁷⁴ V návaznosti na poslední podmínku je možné soudit, že právo odkupu bude představovat prostředek *ultima ratio*.⁷⁵

Společník toto právo tak bude moci uplatnit až tehdy, pokud nebude schopen dosáhnout nápravy skrz jiných institutů. V opačném případě by totiž zřejmě nebylo možné tvrdit, že poslední uvedená podmínka byla splněna.⁷⁶ K tomu lze ještě dodat, že společníkovi vznikne právo na odkup nikoli v důsledku jakéhokoliv zhoršení jeho postavení anebo jakéhokoliv poškození jeho oprávněných zájmů, ale pouze tehdy, budou-li tato poškození podstatná.⁷⁷

Pokud se řízená (ovládaná) osoba v důsledku vlivu řídící osoby dostane do úpadku, pak se uplatní nevyvratitelná domněnka o podstatném zhoršení postavení společníků (§ 90 odst. 3 ZOK). V poměrech řízené osoby se však zřejmě nebude jednat o jednorázový vliv (jednání), ale o vliv soustavně realizovaný řídící osobou. V případě úpadku zapříčiněného vlivem řídící osoby tak společníkům řízené osoby vzniká právo na odkup jejich podílů za přiměřenou cenu stanovenou znalcem jmenovaným soudem.⁷⁸ Přiměřená cena se ovšem bude muset určit

⁷⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2022, sp. zn. 27 Cdo 1395/2020.

⁷⁵ DOLEŽIL, Tomáš. § 89 [Právo odkupu] in: LASÁK, Jan, Jan DĚDIČ, Jarmila POKORNÁ, Zdeněk ČÁP a kol., cit. 57.

⁷⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2022, sp. zn. 27 Cdo 1395/2020.

⁷⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. února 2022, sp. zn. 27 Cdo 3830/2020.

⁷⁸ Ust. § 91 ZOK.

k okamžiku, kdy řízené osobě úpadek ještě ani nehrozil.⁷⁹ Na závěr je třeba poznamenat, že tato nevyvratitelná domněnka se neuplatní, jestliže vliv, resp. jednotné řízení řídící osoby, nebylo příčinou úpadku.⁸⁰ Podle § 90 odst. 2 ZOK bude nicméně na řídící osobě, aby prokázala, že úpadek nastal z jiného důvodu.

2.1.4. Lze právní úpravu podnikatelských seskupení v případě úpadku řízené osoby považovat za úpravu vyhovující zájmům věřitelů upadnuvší řízené osoby?

V zákoně o obchodních korporacích v díle o podnikatelských seskupeních je ochrana věřitelů v případě úpadku řízené osoby zajištěna zejména ustanovením § 71 ZOK. Uvedené vyplývá z ustanovení § 72 odst. 3 ZOK. Zvláštní koncernové vyrovnání újmy podle § 72 odst. 1 a 2 ZOK se v případě úpadku řízené osoby zapříčiněného jednáním řídící osoby neuplatní. Pro věřitele společnosti, jež je členem koncernu a která se ocitne v úpadku v důsledku koncernového vlivu, bude patrně nejdůležitější ustanovení § 71 odst. 3 ZOK o zákonném ručení vlivné osoby, jež je podle některých autorů považováno za českou obdobu prolamování korporátního závoje – anglicky *piercing of the corporate veil*.⁸¹

V této souvislosti považuji za důležité zdůraznit, že ti věřitelé, kteří se budou chtít dovolávat vůči řídící osobě ručitelského závazku, budou mít povinnost tvrdit a prokázat, že řídící osoba skutečně uplatňovala vliv v řízené osobě, jakým konkrétním způsobem tak činila, jaká konkrétní škoda v důsledku toho vznikla a rovněž příčinnou souvislost mezi tímto jednáním a vznikem újmy.⁸² Domnívám se, že se může jednat o nadmíru obtížný úkol. Vznik ručení podle § 71 odst. 3 ZOK se navíc neváže na jakékoliv ovlivnění, ale pouze na ovlivnění podle § 71 odst. 1 ZOK. To však znamená nejen, že se musí jednat o ovlivnění, které je k újmě řízené osoby, ale také o takové, jež neobstojí v testu „pravidla podnikatelského úsudku“. Řídící osoba tak může udělat chybné rozhodnutí, a přesto nemusí být odpovědná za následky svého omylu. Pokud se řídící osobě podaří prokázat, že při uplatňování koncernového vlivu mohla v dobré víře rozumně předpokládat, že jedná informovaně a v obhajitelném zájmu řízené osoby, zákonné ručení se nazaloží.⁸³

⁷⁹ DOLEŽIL, Tomáš. § 90 [Důkazní břemeno k prokázání podstatného zhoršení] in: LASÁK, Jan, Jan DĚDIČ, Jarmila POKORNÁ, Zdeněk ČÁP a kol., cit. 57.

⁸⁰ HAVEL, Bohumil. § 90 [Důkazní břemeno při prokazování vlivu a újmy] in: ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK a kol., cit. 3, s. 281.

⁸¹ HAVEL, Bohumil. § 71 [Ovlivnění] in: ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK a kol., cit. 3, s. 248.

⁸² Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 1. března 2022, sp. zn. 35 Co 333/2021.

⁸³ ČECH, Petr a Petr ŠUK, cit. 20, s. 201.

Jednotným řízením dochází k prosazování koncernového zájmu.⁸⁴ Nebude žádnou výjimkou, pokud koncernový zájem bude v rozporu s individuálními zájmy jednotlivých společností. Čím více budou vztahy v rámci koncernu propletenější, tím více budou individuální zájmy splývat se společnými koncernovými zájmy. Nebude možné vyloučit, že v některých případech bude téměř nemožné oddělit společnost od koncernu, případně bude takové oddělení provázáno obtížemi (především finančními), zejména s ohledem na různé koncernové výhody v podobě nižších úroků, zvláštnosti výrobků, využívání ochranných známek a patentů apod. To může znamenat, že u některých ovlivnění ku prospěchu koncernu jako celku, avšak na první pohled v rozporu s individuálními zájmy řízené společnosti, nemusí být řídicí osobě v případě úpadku řízené osoby založena povinnost podle § 71 ZOK, neboť bude nakonec zjištěno, že jednání bylo uskutečněno v obhajitelném zájmu ovlivněné osoby.

Předpokládám, že v praxi je reálné, aby takové jednání zahrnovalo i kupříkladu poskytnutí zajištění k úvěru na základě pokynu řídicí osoby. Bude-li totiž úvěr ze strany řídicí osoby využit k účelu, který bude prospěšný všem členům koncernu, lze tvrdit, že je zde přítomný i zájem řízené osoby, jež poskytla zajištění. Za takový účel si lze představit například výstavbu nové továrny, jejíž výrobky mají být poskytovány řízeným osobám k následnému prodeji. U řízených osob se předpokládá realizace zisku zejména prodejem takových výrobků. Dostane-li se řízená osoba následně do úpadku i částečně kvůli tomu, že měla ztíženou pozici při získávání dalších finančních prostředků s ohledem na poskytnuté zajištění, domnívám se, že řídicí osoba bude mít přesto možnost tvrdit, že jednala v obhajitelném zájmu řízené osoby, a to se zřetelem k tomu, že zajištění mělo sloužit k dosažení její vyšší ziskovosti. Prokáže-li navíc rozumný a v dobré víře učiněný předpoklad, že jednala při tomto informovaně, pak budou splněny všechny předpoklady, aby došlo k její exkulpaci.

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, právní úpravu podnikatelských seskupení lze považovat za koncernově vstřícnou. S ohledem na zakotvení pravidla podnikatelského úsudku lze i úpravu v § 71 ZOK považovat v určitém směru za benevolentní. Možnost zprostit se odpovědnosti za škodu způsobem obdobným pravidlu podnikatelského úsudku u členů volených orgánů bude zajisté představovat argumentační prostor pro řídicí osobu k přesvědčení soudu, že zákonné ručení za dluhy řízené osoby ani jiné důsledky podle § 71 ZOK nejsou na místě.

Při vyvozování důsledků pro řídicí osobu při úpadku řízené osoby podle § 71 ZOK spatřuji problém obdobné povahy rovněž v ustanovení § 72 odst. 3 ZOK. Jak jsem poznamenal

⁸⁴ Ust. § 79 odst. 2 ZOK.

výše, k tomu, aby se ustanovení § 72 odst. 1 a 2 ZOK neaplikovalo, musí mezi jednáním řídící osoby a úpadkem osoby řízené existovat příčinná souvislost. Dojde-li však k úpadku při změně situace na trhu, typicky v době krize, pak ačkoli jednání mohlo představovat jednu z příčin úpadku řízené osoby, může být pro věřitele obtížné prokázat tuto příčinnou souvislost. Prokázání příčinné souvislosti může být problematické i vzhledem k omezenému přístupu věřitelů k informacím týkajícím se řízené osoby.

Nad rámec výše uvedeného dodávám, že v případě jednání, v jehož důsledku se může řízená osoba dostat do úpadku, nic nebrání řídící osobě, aby řízené společnosti zajišťovala po určitou dobu nezbytnou likviditu k odvrácení stavu úpadku. Smyslem takového počínání ze strany řídící osoby by totiž bylo, aby k úpadku řízené osoby došlo teprve při změně tržních podmínek, resp. v období ekonomické kontrakce, a tedy aby se věřitelům obtížněji prokazovala příčina úpadku řízené osoby. Období ekonomické kontrakce je totiž možné považovat za jeden z faktorů úpadku právnických a fyzických osob, přičemž dostane-li se řízená osoba v tomto období do úpadku, resp. dojde-li k naplnění definičních znaků úpadku teprve v tomto období, prokázání příčinné souvislosti mezi úpadkem a jednáním řídící osoby může být pro věřitele upadnuvší řízené osoby velmi složité, a to i s ohledem na omezené informace o způsobu fungování koncernu.

Bylo by podle mého názoru naivní si myslet, že taková situace nikdy nenastane. To proto, že režim zakotvený v § 72 ZOK je pro řídící osobu z ekonomického hlediska mnohem přívětivější než ten v § 71 ZOK. Zároveň se obávám toho, že k takovému kroku řídící osoba nepřistoupí pouze v těch případech, kdy se sama bude nacházet v nepříznivé finanční kondici. Na důsledky podle úpravy k podnikatelským seskupením ale v takovém případě bude již zřejmě pozdě.

Shrnu-li uvedené, největší překážku pro zájmy věřitelů v právní úpravě podnikatelských seskupení při úpadku řízené osoby v důsledku ovlivnění osoby řídící spatřuji ve výrazné informační asymetrii mezi řídící osobou a věřiteli řízené osoby ohledně povahy ovlivnění a skutečné příčiny úpadku. Tato informační asymetrie může vést k tomu, že věřitelům řízených osob, jež jsou součástí koncernu, se nedostane odpovídající ochrany, což by byl pro společnost jistě nežádoucí stav. Níže se proto dále zabývám tím, zda bude možné věřitelům řízené osoby v úpadku poskytnout ochranu na základě jiného právního institutu zákona o obchodních korporacích, a sice na základě žaloby na doplnění pasiv.

2.2. Žaloba na doplnění pasiv a řídicí osoba

2.2.1. Inspirační zdroj žaloby na doplnění pasiv

Novelizované znění zákona o obchodních korporacích významně upravilo důsledky pro členy statutárního orgánu při úpadku obchodní korporace. To především z důvodu přechodí dosti problematické úpravy ručení členů volených orgánů při úpadku společnosti zakotvené v § 68 ZOK ve znění před novelou zák. č. 33/2020 Sb. Novým právním institutem, který může zasáhnout do koncernových poměrů při úpadku řízené osoby, je tzv. žaloba na doplnění pasiv.

Jedná se o institut převzatý z francouzského obchodního práva, jehož účelem je poskytnout věřitelům obchodní korporace dodatečné prostředky na uspokojení jejich pohledávek. Soud tak může rozhodnout, jestliže došlo k úpadku společnosti v důsledku manažerského pochybení statutárních zástupců.⁸⁵ Žaloba na doplnění pasiv je ve francouzském obchodním zákoníku zakotvena v článku L 651. Pro založení povinnosti ze žaloby na doplnění pasiv je třeba naplnit několik podmínek. Uvedené ustanovení může postihnout statutární zástupce společnosti, jestliže dojde ke konkursnímu způsobu řešení úpadku obchodní společnosti, je dána existence nedostatku majetku a bylo prokázáno manažerské pochybení, v jehož důsledku došlo ke zvýšení rozdílu mezi majetkem a dluhy společnosti.⁸⁶ Pokud tedy ke schodku mezi majetkem a dluhy společnosti došlo na základě manažerského pochybení, může soud nařít, aby všichni členové statutárního orgánu společnosti, kteří se takového manažerského pochybení dopustili, přispěli do majetku určeného k rozdělení mezi věřitele společnosti částkou až do výše celého schodku.⁸⁷ Tuto žalobu je oprávněn podat buď insolvenční správce nebo státní zástupce.⁸⁸ Je-li žalobnímu návrhu vyhověno, dochází mezi věřitele k rozdělení částky podle kritéria výše jejich pohledávek.⁸⁹

Žaloba může směřovat jak proti členům statutárního orgánu *de iure*, tak proti *de facto* statutárním zástupcům.⁹⁰ Francouzské soudy v některých případech potvrdily postavení *de facto* statutárního zástupce i mateřské společnosti podnikatelského seskupení. Například

⁸⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 33/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění zákona č. 458/2016 Sb., a další související zákony, sněmovní tisk č. 207/0. s. 129. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&ct=207&ct1=0>.

⁸⁶ Code de Commerce čl. L 651-2 (fr.): „*Lorsque la liquidation judiciaire d'une personne morale fait apparaître une insuffisance d'actif, le tribunal peut, en cas de faute de gestion ayant contribué à cette insuffisance d'actif, décider que le montant de cette insuffisance d'actif sera supporté, en tout ou en partie, par tous les dirigeants de droit ou de fait, ou par certains d'entre eux, ayant contribué à la faute de gestion. (...)*“.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Code de Commerce čl. L 651-3 (fr.): „*Dans les cas prévus à l'article L. 651-2, le tribunal est saisi par le liquidateur ou le ministère public. (...)*“

⁸⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 33/2020 Sb., cit. 68, s. 129.

⁹⁰ Code de Commerce čl. L 651-2, cit. 69.

v rozhodnutí ze dne 6. června 2000 francouzský kasační soud shledal mateřskou společnost Becob faktickým statutárním zástupcem dceřiné společnosti SBMA z důvodu, že uskutečňovala činnost vlastní statutárním orgánu dceřiné společnosti, disponovala různými účetními, obchodními a bankovními dokumenty potřebnými pro přijímání rozhodnutí, přičemž dceřiná společnost prováděla pouze obecnou každodenní správu společnosti, do níž nespádalo vlastní řízení peněžních toků ani personální politika.⁹¹ V jiném případě francouzský kasační soud přiznal postavení *de facto* statutárního zástupce mateřské společnosti, jejíž finanční ředitel byl pověřen členy statutárního orgánu dceřiné společnosti k tomu, aby řídil veškeré bankovní operace dceřiné společnosti.⁹² V rámci rozhodování o žalobě na doplnění pasiv francouzský kasační soud přiznal postavení *de facto* statutárního zástupce mateřské společnosti z důvodu zcela chybějící autonomie dceřiných společností.⁹³ Kromě toho v jiné věci, taktéž při rozhodování o žalobě na doplnění pasiv, dovodil, že pokud je mateřské společnosti přiznáno postavení statutárního zástupce, lze povinnost doplnit majetek k uspokojení věřitelů společnosti v úpadku na základě manažerského pochybení přičíst jak této mateřské společnosti, tak osobě, která tuto právnickou osobu zastupovala⁹⁴.

Francouzská právní úprava umožňuje prolomit pravidlo majetkové samostatnosti společnosti. Žaloba na doplnění pasiv je jedním z nástrojů, který toto umožňuje. Soud může uložit povinnost doplnit majetek společnosti, jejíž úpadek je řešen konkursem, též mateřské společnosti podnikatelského seskupení, která se nacházela v postavení faktického statutárního zástupce.

2.2.2. Žaloba na doplnění pasiv v zákoně o obchodních korporacích

Postih člena statutárního orgánu spočívající v žalobě na doplnění pasiv upravuje zákon o obchodních korporacích v ustanovení § 66 odst. 1 písm. b) ZOK. Soud v případech, kdy je úpadek společnosti řešen konkursem, může rozhodnout o povinnosti členů statutárního orgánu, kteří přispěli k úpadku společnosti, poskytnout do majetkové podstaty částku, o kterou dluhy převyšují majetek společnosti.⁹⁵ Oproti francouzskému vzoru je tedy největší odlišností to, že se částka stává součástí majetkové podstaty obchodní společnosti ve smyslu § 2 písm. e) InsZ. Nedochozí tedy ihned k jejímu rozdělení mezi věřitele společnosti podle kritéria výše jejich pohledávek.⁹⁶

⁹¹ Rozhodnutí francouzského kasačního soudu Cass. Com. ze dne 6. června 2000, 96-21.134.

⁹² Rozhodnutí francouzského kasačního soudu Cass. Com. ze dne 13. listopadu 2002, 99-18.513.

⁹³ Rozhodnutí francouzského kasačního soudu Cass. Com. ze dne 2. listopadu 2005, 02-15.895.

⁹⁴ Rozhodnutí francouzského kasačního soudu Cass. Com. ze dne 8. ledna 2020, 18-15027.

⁹⁵ Ust. § 66 odst. 1 písm. b) ZOK.

⁹⁶ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 33/2020 Sb., cit. 85, s. 129-130.

Tato povinnost dopadá pouze na členy statutárních orgánů obchodních korporací, nevztahuje se tedy na členy jiných volených orgánů společnosti.⁹⁷ Povinnost ze žaloby na doplnění pasiv ale podle § 69 ZOK může dopadat rovněž na předchozí členy statutárního orgánu, osoby v obdobném postavení (tedy likvidátory a opatrovníky) a na osoby, které se fakticky v postavení člena statutárního orgánu nachází.⁹⁸ Řízení o žalobě na doplnění pasiv lze zahájit pouze na základě návrhu, k němuž je oprávněn pouze insolvenční správce.⁹⁹ Povinnost poskytnout plnění do majetkové podstaty společnosti vzniká až rozhodnutím insolvenčního soudu. Do této doby osoby, jež se na úpadku podílely, nejsou podle § 66 ZOK odpovědné. Rozhodnutí insolvenčního soudu je tedy rozhodnutím konstitutivním.¹⁰⁰

Dalším důležitým předpokladem pro uplatnění povinnosti podle uvedeného ustanovení je úpadek obchodní společnosti, jehož příčinou, byť částečnou, musí být porušení povinnosti uložené členu statutárního orgánu společnosti. Člen statutárního orgánu může k úpadku přispět jak jednáním, které se stalo příčinou úpadku, tak jednáním, v jehož důsledku nebyl hrozící úpadek odvrácen, ačkoliv odvrácen být mohl.¹⁰¹ Předpokladem uplatnění žaloby na doplnění pasiv je též proporcionalita postihu stíhající členy statutárního orgánu. Povinnost poskytnout do majetkové podstaty plnění až do výše rozdílu mezi dluhy a majetkem společnosti by měla odpovídat míře přispění odpovědné osoby k nedostatku majetku, což bude otázkou zhodnocení příčinné souvislosti mezi porušením povinnosti a nedostatkem majetku.¹⁰² Důvodová zpráva k tomu uvádí, že zákonodárce použil slovo „přispěl“, aby se ustanovení vztahovalo i na ta jednání odpovědné osoby, která byla pouze jednou z několika příčin nedostatku majetku.¹⁰³ Jinými slovy, tato povinnost doplnit majetkovou podstatu by měla být adekvátní následku z porušení uložené povinnosti, soud by však měl též přihlídnout i k okolnostem případu, např. k dosavadnímu výkonu funkce.¹⁰⁴ Soud tedy i s přihlídnutím k jiným okolnostem případu může rozhodnout, že osoba, která porušila svou povinnost, není povinna přispět do majetkové podstaty upadnuvší obchodní společnosti. Je na místě připomenout a zdůraznit, že soud o této povinnosti může rozhodnout pouze, pokud je úpadek obchodní společnosti řešen konkursem.

⁹⁷ ŠUK, Petr. § 66 [Zvláštní povinnosti při úpadku obchodní korporace] in: ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK a kol., cit. 3, s. 226.

⁹⁸ Ust. § 69 ZOK.

⁹⁹ Ust. § 66 odst. 1 písm. b) ZOK.

¹⁰⁰ RADA, Tomáš. § 66 [Zvláštní povinnosti při úpadku obchodní korporace] in: LASÁK, Jan, Jan DĚDIČ, Jarmila POKORNÁ, Zdeněk ČÁP a kol., cit. 57.

¹⁰¹ ŠUK, Petr. § 66 [Zvláštní povinnosti při úpadku obchodní korporace] in: ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK, Petr KUHN a Petr ŠUK, cit. 3, s. 228.

¹⁰² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 33/2020 Sb., cit. 85, s. 129.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ ŠUK, Petr. § 66 [Zvláštní povinnosti při úpadku obchodní korporace] in: ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK, Petr KUHN a Petr ŠUK, cit. 3, s. 228.

Souhrn dluhů představují přihlášené a zjištěné pohledávky věřitelů, včetně pohledávek zajištěných věřitelů, pohledávek za majetkovou podstatou a pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou.¹⁰⁵ Soud zjišťuje nedostatek majetku až z konečné zprávy, tedy na konci insolvenčního řízení. O doplnění pasiv bude tak možné rozhodnout až v této fázi insolvenčního řízení.¹⁰⁶ Nic však nebrání tomu, aby insolvenční správce podal žalobu již v průběhu insolvenčního řízení, případně na jeho začátku. Rozhodovat o ní se však nebude dříve, než bude zjištěna horní hranice rozdílu mezi souhrnem dluhů a majetku. Odpovědné osobě může soud uložit povinnost k peněžitému plnění i povinnost k plnění nepeněžitému, např. k vydání věci.

Jak už bylo zmíněno výše, zvláštní povinnosti při úpadku obchodní společnosti se podle § 69 odst. 2 ZOK vztahují nejen na členy statutárního orgánu stávající či předchozí, ale rovněž na další osoby, které se fakticky v postavení člena statutárního orgánu nacházely, přestože jim právně takové postavení přiznáno nebylo. Důvodová zpráva pak upřesňuje, že jedním z cílů ustanovení § 69 odst. 2 ZOK je rozšířit povinnosti ze žaloby na doplnění pasiv podle § 66 ZOK i na tzv. faktické a stínové vedoucí. Tedy na osoby, které jako členové statutárního orgánu plní ve společnosti řídicí funkci, ačkoli ji z právního hlediska nezastávají, jakož na osoby, podle jejichž pokynů členové statutárního orgánu jednájí.¹⁰⁷

Faktický vedoucí i stínový vedoucí jsou právní koncepty, které vycházejí především z anglického právního prostředí.¹⁰⁸ Za faktického vedoucího je možné považovat osobu, jež jedná jako člen statutárního orgánu, ačkoliv jím není.¹⁰⁹ Může se jednat o osobu, která například vykonává působnost jednatele v rozporu s usnesením valné hromady společnosti o odvolání z funkce jednatele. Osoby, které fakticky obchodní společnost spravují, například tím, že dávají členům statutárního orgánu pokyny, jimiž se tito členové řídí, jsou považovány za stínové vedoucí. Mezi faktickým a stínovým vedoucím tak existují rozdíly. Jak faktický, tak stínový vedoucí však zasahují do řízení společnosti, jako by byli členy voleného orgánu. Z tohoto důvodu lze oba považovat podle § 69 odst. 2 ZOK za osoby, které se fakticky nachází v postavení člena voleného orgánu.

¹⁰⁵ ŠUK, Petr. § 66 [Zvláštní povinnosti při úpadku obchodní korporace] in: ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK, Petr KUHN a Petr ŠUK, cit. 3, s. 228.

¹⁰⁶ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 33/2020 Sb., cit. 85, s. 129.

¹⁰⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 33/2020 Sb., cit. 85, s. 130.

¹⁰⁸ ŠTANĀKO, Silvie. *Právní postavení člena statutárního orgánu řízené akciové společnosti*. V Praze: C.H.

Beck, 2022. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-903-7. s. 65.

¹⁰⁹ Tamtéž.

2.2.3. Lze vztáhnout povinnost ze žaloby na doplnění pasiv i na řídící osobu?

Při úpadku řízené osoby může vyvstat otázka, zda bude možné na řídící osobu, jež svým jednáním přispěla k úpadku, vztáhnout povinnost plynoucí ze žaloby na doplnění pasiv podle § 66 odst. 1 písm. b) ZOK. Pro zodpovězení této otázky je nezbytné se vypořádat s tím, zda lze na řídící osobu pohlížet jako na osobu, která se fakticky nachází v postavení člena statutárního orgánu.

Důvodová zpráva k § 69 odst. 2 ZOK uvádí, že záměrem není zahrnout v tomto ustanovení osoby, které ovlivnily obchodní společnost jednorázově, neboť v takových případech by měl postačovat postup podle § 71 odst. 3 ZOK. Současně dodává, že kategorie osob, na které míří ustanovení § 69 odst. 2 ZOK, se může s vlivnými nebo ovládajícími osobami překrývat, pokud se jedná o osoby, jež svým vlivem ovlivňují činnost obchodní korporace po delší dobu, v důsledku čehož tedy dochází k tzv. faktickému řízení.¹¹⁰ Podle komentářové literatury do tohoto ustanovení nespádají řídící osoby, které uplatňují řídící vliv ve smyslu § 79 ZOK. To proto, že takovou řídící osobu nelze považovat za osobu ve faktickém postavení člena statutárního orgánu, ale je třeba na ni hledět jako na osobu, která na činnost řízených osob uplatňuje zákonem dovolený vliv, a případné důsledky takového vlivu pak posuzovat podle § 71 an. ZOK.¹¹¹ Jiný pohled v této věci pak zastává Černá, S., která tvrdí, že na řídící osobu uplatňující jednotné řízení ve smyslu § 79 lze za určitých okolností nahlížet jako na faktický orgán řízené osoby. K tomu dodává, že se bude jednat hlavně o případy, kdy se řídící osoba ujímá iniciativy k jednotlivým obchodům a uděluje řízené osobě pokyny k jejich realizaci.¹¹²

Při posuzování možnosti uplatnění žaloby na doplnění pasiv na řídící osobu vykonávající na řízené osobě řídící vliv se přikláním k názoru profesorky Černé, S. Řídící osoba, která není členem statutárního orgánu osoby řízené a jež uděluje v rámci jednotného řízení této osobě pokyny, splňuje předpoklady osoby, která se fakticky nachází v postavení člena statutárního orgánu. Rovněž se nepředpokládá, že by se jednalo o tzv. jednorázové ovlivnění, a sice z podstaty jednotného řízení ve smyslu § 79 odst. 2 ZOK, což naplňuje záměr uvedený v důvodové zprávě k § 69 odst. 2 ZOK, aby se toto ustanovení vztahovalo na osoby, které ovlivňují chování obchodní společnosti po delší časové období, nikoli pouze jednorázově. Skutečnost, že jednotné řízení ve smyslu § 79 ZOK je vlivem, který zákon schvaluje, by měla

¹¹⁰ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 33/2020 Sb., cit. 85, s. 130.

¹¹¹ ŠUK, Petr. § 69 [Společné ustanovení] in: ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK a kol., cit. 3, s. 236.

¹¹² ČERNÁ, Stanislava. *Jaké standardy platí pro koncernové pokyny? A lze koncernového prospěchu dosáhnout porušením zákona či smlouvy?*, cit. 30, s. 127.

být pro aplikaci žaloby na doplnění pasiv irelevantní, když zákon dlouhodobý vliv na chování obchodní společnosti, který je ku prospěchu takové společnosti, rovněž nezakazuje, a tedy nepřímou schvaluje. Na druhou stranu je třeba vzít též v potaz benefiční účinky koncernové deklarace podle § 79 odst. 3 ZOK. Z čistě jazykového výkladu tohoto ustanovení však vyplývá, že účinkem koncernové deklarace podle § 79 odst. 3 ZOK je toliko flexibilnější vyrovnávání újmy v rámci koncernu, poněvadž závěr tohoto ustanovení pouze stanoví, že „(...) jinak nelze postupovat podle § 72“. Posuzované ustanovení se však nijak nedotýká obecné úpravy zákona o obchodních korporacích předcházející úpravě k podnikatelským seskupením, ani nikde není uvedena pro řídící osobu výjimka z ustanovení § 69 ZOK. Bude tak na posouzení soudu, zda v konkrétním případě přiznat řídící osobě uplatňující řídící vliv ve smyslu § 79 ZOK postavení faktického (stínového) vedoucího podle § 69 odst. 2 ZOK.

V této souvislosti je dále vhodné si uvědomit, že řídící osoba při úpadku řízené osoby není zproštěna povinnosti hradit újmu podle § 72 ZOK pouze za okolnosti, že k úpadku dojde v důsledku jednání řídící osoby. To ale znamená, že pro použití režimu podle § 71 ZOK, zejména pro zakotvení zákonného ručení za dluhy řízené osoby podle odstavce 3, je třeba, aby jednání řídící osoby bylo významnou příčinou tohoto úpadku. Jestliže jednání řídící osoby nebude takovou podstatnou příčinou úpadku, a to například z důvodu, že došlo k výrazné změně tržních podmínek, jako je změna výše úrokových sazeb nebo výrazné posílení či oslabení kurzu měny, pak úpadek řízené osoby nebude možné zcela považovat za úpadek v důsledku jednání řídící osoby.

Předpoklady podle § 72 odst. 3 ZOK, jež vylučují flexibilnější (benevolentnější) náhradu újmy vzniklé v zájmu koncernu, nemusí být naplněny a k aplikaci § 71 ZOK, zejména jeho třetího odstavce, tak nakonec nedojde. To může významným způsobem poškodit věřitele úpadce, který je členem koncernu. Postavení věřitelů je ztíženo navíc tím, že se musí prokázat příčinná souvislost mezi jednáním řídící osoby a úpadkem osoby řízené. Při výrazné změně tržních podmínek a v důsledku značné informační asymetrie mezi věřiteli upadnuvší řízené osoby a osobou řídící může být její prokázání někdy dokonce skoro nemožné.

I s ohledem na tuto skutečnost ne zcela marginálního významu jsem toho názoru, že by neměla být vyloučena možnost uložit řídící osobě povinnost poskytnout do majetkové podstaty řízené osoby plnění, jak stanoví § 66 odst. 1 písm. b) ZOK. Řídící osoba za situace, kdy často orgánu řízené osoby uděluje pokyny do obchodního vedení takovým způsobem, že fakticky nahrazuje rozhodování orgánu řízené osoby ve všech aspektech podnikání řízené osoby, tedy nejen té složky podnikání společně koordinované v rámci jednotné koncernové politiky, by měla být považována za osobu, která se fakticky v postavení člena statutárního orgánu nachází.

Obdobně by řídící osoba mohla být shledána za osobu ve faktickém postavení člena statutárního orgánu řízené osoby v případě, kdy by řídící osoba jednala namísto statutárního orgánu řízené osoby při realizaci všech obchodních činností řízené osoby. Mohlo by tomu tak být například za situace, kdy by řízená osoba vyvíjela pro řídící osobu nebo ostatní členy koncernu určitý produkt, přičemž veškeré obchodní činnosti řízené osoby, zejména pak výběr dodavatelů, by byly v kompetenci řídící osoby.

Jednání řídící osoby, které se v konečném důsledku ukáže jako škodlivé pro řízenou osobu, nemusí být jedinou příčinou úpadku řízené osoby, a proto za okolnosti, kdy řídící osoba svým jednáním poruší svou povinnost, a tím přispěje k úpadku řízené osoby, by měla přicházet v úvahu možnost dovolávat se povinnosti ze žaloby na doplnění pasiv. K takovému porušení povinnosti, které přispělo k úpadku řízené osoby, by mohlo dojít i tak, že vyrovnání újmy v rámci koncernu bude nakonec shledáno za ne zcela dostačující, což by mohlo být posuzováno za jednu, byť nikoli podstatnou, příčinu úpadku. Také s ohledem na zásadu přiměřenosti, kterou je třeba zohlednit při ukládání povinnosti v rámci žaloby na doplnění pasiv, mám za to, že by takové rozšíření žaloby na doplnění pasiv při přispění k úpadku mohlo být vhodné, neboť by nemuselo představovat tak významný zásah do majetkových práv řídící osoby, jaký je předpokládán v § 71 odst. 3 ZOK. Tomuto argumentu z praktického hlediska přispívá i to, že pro věřitele bude méně obtížné domoci se spravedlnosti, když sami nebudou muset prokazovat příčinnou souvislost mezi jednáním řídící osoby a úpadkem osoby řízené.

2.3. Dílčí závěr k důsledkům úpadku řízené osoby pro řídící osobu podle zákona o obchodních korporacích

V případě, kdy v zájmu koncernu vznikne řízené osobě újma, zákon o obchodních korporacích s cílem podpořit reálné fungování koncernu umožňuje, aby došlo k flexibilnějšímu vyrovnání újmy.¹¹³ Zákon nicméně takový způsob vyrovnání zapovídá, dojde-li v důsledku jednání řídící osoby k úpadku řízené osoby. V takovém případě se pak totiž uplatní režim náhrady újmy při ovlivnění upravený v § 71 ZOK, jehož nejvýznamnějším důsledkem pro řídící osobu koncernu je vznik zákonného ručení za dluhy řízené osoby, jež řízená osoba nemůže v důsledku ovlivnění splnit. Takovými dluhy s ohledem na skutečnost úpadku zpravidla budou všechny dluhy řízené osoby.

Ačkoli by se mohlo zdát, že dané ustanovení poskytuje věřitelům řízené osoby dostatečnou ochranu, mám za to, že v praxi tomu tak nemusí zcela být. Předně je totiž na místě si uvědomit, že věřitelé musí prokázat příčinnou souvislost mezi jednáním řídící osoby

¹¹³ Ust. § 72 ZOK.

a úpadkem osoby řízené. Nastane-li úpadek řízené osoby při výrazné změně tržních podmínek, pak i přesto, že jednání řídící osoby mohlo být jednou z příčin úpadku, nebude takové prokázání příčinné souvislosti zcela snadným úkolem. Též je vhodné vzít v potaz, že solventní řídící osoba může významně ovlivnit časový okamžik úpadku osoby řízené. I v případě, kdy by se věřitelům tato příčinná souvislost podařila prokázat, musí mít stále na paměti, že zákonné ručení nemusí vzniknout, pokud při ovlivnění došlo k zachování pravidla podnikatelského úsudku. Domnívám se, že nebude možné zcela vyloučit, že jednání učiněné v zájmu koncernu, které bylo příčinou úpadku řízené osoby, bylo též činěno v obhajitelném zájmu řízené osoby. V tomto ohledu mohou významnou roli hrát informace o povaze řídicího vlivu uplatňovaného na řízenou osobu ze strany řídící osoby, kterými věřitelé nemusí vždy disponovat ve stejném rozsahu jako řídící osoba.

Věřitelům dotčeným úpadkem řízené osoby lze proto doporučit, aby při uplatňování svých nároků podle režimu stanoveného v zákoně o obchodních korporacích v oddíle věnovaném podnikatelským seskupením zohlednili jak povinnost prokázat příčinnou souvislost mezi jednáním řídící osoby a úpadkem osoby řízené, tak pravidlo podnikatelského úsudku. Obojí totiž může být výrazně ve prospěch řídící osoby. Ve světle shora řečeného je proto má odpověď na otázku, zda lze právní úpravu podnikatelských seskupení v případě úpadku řízené osoby považovat za úpravu vyhovující zájmům věřitelů upadnuvší řízené osoby, spíše záporná.

Vzhledem k tomu, že nevnímám úpravu koncernu v zákoně o obchodních korporacích při úpadku řízené osoby za zcela optimální, zabývám se dále otázkou, zda by bylo možné vztáhnout postih spočívající v žalobě na doplnění pasiv zakotvené v § 66 odst. 1 písm. b) ZOK též na řídící osobu, která v upadnuvší řízené osobě vykonávala řídicí vliv. To však bude záležet zejména na tom, zda je možné pohlížet na řídící osobu vykonávající jednotné řízení ve smyslu § 79 ZOK jako na osobu, která se fakticky nachází v postavení člena statutárního orgánu řízené osoby podle § 69 odst. 2 ZOK. Domnívám se, že za určitých okolností tomu tak může být. Příkladem může být řídící osoba, která nahrazuje samostatné rozhodování orgánu řízené osoby ve všech aspektech podnikání řízené osoby, například tím, že opakovaně dává pokyny do obchodního vedení nebo si přisvojuje rozhodování o všech obchodních činnostech řízené osoby. Řídící osoba má totiž možnost zasahovat do řízení řízené společnosti a chovat se jako člen jejího orgánu. Využije-li svého práva, pak by na její jednání měly být kládeny stejné požadavky, jaké zákon o obchodních korporacích stanoví pro jednání (skutečného) člena voleného orgánu řízené osoby. V opačném případě by se totiž řídící osoba mohla ujímat funkcí v působnosti statutárního zástupce řízené osoby, aniž by byla odpovědná za své jednání, kterým

přispěla k úpadku řízené osoby. Možnou inspirací v tomto ohledu může být i výše uvedená judikatura francouzského kasačního soudu týkající se mateřské společnosti.

Vzhledem k výše uvedenému mám za to, že povinnost ze žaloby na doplnění pasiv podané insolvenčním správcem upadnuvší řízené osoby, jejíž úpadek je řešen konkursem, může soud uložit též řídící osobě, která svým jednáním částečně přispěla k úpadku. Svůj názor opírám také o to, že jednání řídící osoby se může na úpadku řízené osoby podílet pouze částečně (nevýznamně), což nemusí být dostačující pro to, aby se vyvolaly důsledky předvídané v § 71 ZOK podle § 72 odst. 3 ZOK. Z tohoto důvodu, přispěje-li řídící osoba svým jednáním k úpadku řízené osoby, mělo by být možné uložit jí povinnost přispět do majetkové podstaty řízené osoby přiměřeně ke svému příspěví. Nelze nicméně vyloučit situaci, kdy soud postavení faktického (stínového) vedoucího u řídící osoby, která vykonávala řídící vliv ve smyslu § 79 ZOK, nakonec neshledá. Důvodem by mohla být skutečnost, že zákon o obchodních korporacích přiznává řídící osobě zvláštní postavení, kterým aprobuje koncernový vliv uplatňovaný na řízenou osobu.

Zákon o obchodních korporacích při úpadku řízené osoby, do kterého se řízená osoba dostala v důsledku vlivu řídící osoby, zohledňuje rovněž její společníky. Dojde-li totiž k úpadku řízené osoby v důsledku vlivu osoby řídící, pak zákon zakotvuje společníkům právo na odkup podílu. Zákon tak činí za pomoci nevyvratitelné domněnky o podstatném zhoršení postavení společníků ve společnosti (řízené osoby) stanovené v § 90 odst. 3 ZOK, jež je jedním z předpokladů pro to požadovat, aby řídící osoba jejich podíl odkoupila za přiměřenou cenu. Hodnotu závodu řízené osoby stanoví znalec k okamžiku, než došlo ke zhoršení postavení společníků nebo jinému podstatnému poškození jejich oprávněných zájmů, tj. v praxi k okamžiku, kdy úpadek řízené osoby ještě ani nehrozil.

3. Koncernové důsledky úpadku řízené osoby podle insolvenčního zákona

Koncernové vztahy řízené společnosti jsou rovněž zohledněny v insolvenčním zákoně. Při úpadku řízené společnosti lze očekávat, že řídící osoba, jež se podílela na jejím řízení před jejím úpadkem, bude usilovat o co nejlevnější vypořádání s věřiteli. Zákonodárce nepoctivá jednání v případě úpadku řízené společnosti předvídá, a proto v insolvenčním zákoně stanovil ochranné mechanismy, které mají takovému jednání zabránit.

V této kapitole se věnuji zvláštní úpravě insolvenčního zákona, která se dotýká ostatních členů koncernu. Rovněž zodpovídám na otázky c) a d) nastolené v úvodu této práce. Otázka c) zní následovně: je zvláštní režim insolvenčního zákona chránící věřitele před zneužitím insolvenčního řízení ze strany koncernu v souladu s cílem zajistit co nejvyšší uspokojení věřitelů? Otázka d) je formulována takto: umožňuje pravidlo rozhodného období pro odporovatelnost v případě úpadku řízené osoby zmařit uspokojení věřitelů této řízené osoby? Odpověď na obě otázky poskytuji na základě důkladného rozboru ustanovení insolvenčního zákona obsahující speciální pravidla pro osoby tvořící s dlužníkem koncern.

3.1. Ustanovení insolvenčního zákona na ochranu před zneužitím insolvenčního řízení

3.1.1. *Je zvláštní režim insolvenčního zákona chránící věřitele před zneužitím insolvenčního řízení ze strany koncernu v souladu s cílem zajistit co nejvyšší uspokojení věřitelů?*

Insolvenční zákon neumožňuje věřitelům vymáhat pohledávky individuálním způsobem. O způsobu, jakým má dojít k naložení s majetkem dlužníka, rozhodují věřitelé kolektivně. Činí tak zejména prostřednictvím hlasování na schůzi věřitelů. Částečně pak také hlasováním ve věřitelském výboru. S kolektivním rozhodováním se však pojí riziko zneužití kontroly věřiteli, kteří vykonávají hlasovací práva.¹¹⁴

Zcela běžně budou mít osoby součástí téhož koncernu vzájemné dluhy a pohledávky.¹¹⁵ Dostane-li se některá řízená společnost do úpadku, ostatní členové koncernu s pohledávkami budou jejími věřiteli. Bez ustanovení insolvenčního zákona poskytující ochranu ostatním „nespřízněným“ věřitelům by se mohlo stát, že by insolvenční řízení řízené společnosti ovládly osoby z téhož koncernového uskupení. Negativním důsledkem insolvenčního řízení ovládaného koncernovými věřiteli by zřejmě bylo, že by nedošlo k naplnění účelu

¹¹⁴ RICHTER, Tomáš, cit. 40, s. 108.

¹¹⁵ HAVEL, Bohumil a ALEXANDER, Juraj. Hlasovací právo v insolvenčním řízení, střet zájmů a koncernový zájem. *Obchodněprávní revue*. ISSN 1803-6554, 2016, 8(10), 278-281. ISSN 1803-6554.

insolvenčního zákona stanoveného v § 1 písm. a) InsZ, jímž je dosažení co nejvyššího a zásadně poměrného uspokojení věřitelů.

Tento problém řeší zejména ustanovení § 53 odst. 1 InsZ, v němž se uvádí, že „*věřitel, který s dlužníkem tvoří koncern anebo je osobou dlužníkovi blízkou, nesmí na schůzi věřitelů hlasovat, nestanoví-li zákon jinak; o reorganizačním plánu předloženém jinou osobou než dlužníkem nebo věřitelem podle věty před středníkem hlasovat může.*“ Zákon tedy osobám téhož koncernu, a to jak řízeným, tak řídicím osobám, výslovně zakazuje hlasovat téměř o všech otázkách na programu věřitelské schůze. Výjimku z tohoto zákazu pak představuje hlasování o reorganizačním plánu předloženém nespřízněným dlužníkem.

V ustanovení § 53 odst. 4 InsZ se však stanoví, že „*insolvenční soud může z důvodů hodných zvláštního zřetele, není-li to v rozporu se společným zájmem věřitelů a nehrozí-li střet zájmů, na návrh podle § 52 odst. 2 a po slyšení insolvenčního správce povolit věřiteli hlasovat i v případě podle odstavců 1 až 3.*“ Insolvenční soud tak může koncernovým věřitelům po slyšení insolvenčního správce povolit hlasování na věřitelské schůzi, jestliže existují důvody zvláštního zřetele, nebude to v rozporu se společným zájmem věřitelů a zároveň nehrozí střet zájmů. Je však otázkou, zda koncernoví věřitelé nebudou při hlasování na věřitelské schůzi upadnuvší řízené společnosti ve střetu zájmů vždy. Usuzuji proto, že insolvenční soud povolí koncernovým věřitelům hlasovat pouze ve zcela ojedinělých situacích. Pro úplnost dodávám, že pojem „osoby tvořící s dlužníkem koncern“, analogicky věřitele, kteří s dlužníkem tvoří koncern, se podle rozhodovací praxe Nejvyššího soudu vykládá ve smyslu § 79 ZOK.¹¹⁶

Za stěžejní důvod pro zavedení tohoto zákazu hlasování spřízněných osob důvodová zpráva označuje zejména skutečnost, že se tyto osoby nacházejí v závažném střetu zájmů. Dále uvádí, že lze předpokládat, že takový věřitel nebude hájit své vlastní zájmy, tedy aby jeho pohledávka a pohledávky ostatních věřitelů byly uspokojeny v co nejvyšším rozsahu, ale raději zájem dlužníka, jímž zpravidla bude zbavit se dluhů pokud možno co nejlevněji.¹¹⁷ Zákonodárce se tak snaží zabránit tzv. „koncernovému únosu“, tedy situaci, kdy se koncernoví věřitelé pokouší svými hlasy nasměřovat insolvenční řízení určitým směrem, typicky ve snaze o co nejlevnější vyrovnání s ostatními věřiteli.¹¹⁸ Jinými slovy existuje riziko, že koncernoví

¹¹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2022, cit. 39.

¹¹⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 64/2017 Sb. kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, sněmovní tisk č. 785/0. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=126113>.

¹¹⁸ BRYCHTA, Michal. Koncernový únos – co ještě mohou koncernoví věřitelé? Bulletin advokacie [online]. 2017, 2017(6) [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/koncernovy-unos-co-jeste-mohou-koncernovi-veritele>.

věřitelé budou jednat oportunisticky a budou se snažit, aby majetek určený k rozdělení mezi věřitele byl co nejmenší, nikoli co největší.

Tento způsob nahlížení na realitu v insolvenčním řízení je opakem odlišné koncepce nazývané „záchrana ve skupině“. Za záchranu ve skupině je možné považovat situaci, kdy je výkon hlasovacích práv koncernových věřitelů využit konstruktivním způsobem tak, aby došlo k alespoň částečné záchraně dlužníka tím, že dojde k očištění od dluhů a k zachování té podnikatelské činnosti, která je profitabilní.¹¹⁹ Důvodová zpráva k tomu uvádí, že argumenty pro záchranu ve skupině nelze akceptovat pro významný střet zájmů koncernových věřitelů. Dodává, že nelze považovat spřízněné a nespřízněné osoby za osoby ve stejné situaci. Nelze jim tak přiznat stejná práva, přičemž v opačném případě by byl ohrožen účel insolvenčního zákona, kterým má být spravedlivé a co nejvyšší uspokojení všech věřitelů.¹²⁰

Souhlasím s názorem, že sanační způsob řešení úpadku by měl být preferovanější, neboť jeho cílem je zachování provozuschopného obchodního závodu dlužníka. Tento způsob řešení úpadku dlužníka se totiž může promítnout do ekonomického blahobytu společnosti.¹²¹ Domnívám se však, že rozhodnutí o způsobu řešení úpadku by mělo náležet pouze věřitelům, kteří nejsou s dlužníkem „spřízněnými“ osobami. U koncernových věřitelů považuji za stěžejní argument, že řídicí osoba se podílela na řízení společnosti před jejím úpadkem. Rovněž je na místě zohlednit u koncernu výhodnější způsob vyrovnávání újmy vzniklé z ovlivnění řízení společnosti, jak se stanoví v § 72 ZOK. Došlo-li tedy k úpadku řízené společnosti, nemělo by koncernovým věřitelům být umožněno hlasovat o tom, jakým způsobem se bude úpadek řešit z důvodu, že řídicí osoba se mohla na úpadku řízené společnosti podílet. Mám tedy za to, že úprava v § 53 InsZ je správná. Ustanovení § 53 InsZ neumožňuje osobám ve střetu zájmů hlasovat na schůzi věřitelů, což zajisté přispěje k co nejvyššímu uspokojení všech věřitelů.

Na ochranu před tzv. „koncernovým únosem“ a za účelem naplnění cíle insolvenčního řízení insolvenční zákon obsahuje ve vztahu ke koncernovým věřitelům též omezení při volbě členů věřitelského výboru. Podle § 59 odst. 2 InsZ se totiž mimo jiné zakazuje, aby členem či náhradníkem věřitelského výboru byl přihlášený věřitel, který s dlužníkem tvoří koncern. Opět, shodně s účelem vyloučení koncernových věřitelů z hlasování na věřitelské schůzi, má dané ustanovení za cíl vyloučit osoby, u nichž existují důvody, které, poměřeno „osobou dlužníka“, vzbuzují pochybnosti o nepodjatosti osoby.¹²² Existence koncernového propojení mezi

¹¹⁹ BRYCHTA, Michal, cit. 118.

¹²⁰ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 64/2017 Sb., cit. 117.

¹²¹ BRYCHTA, Michal, cit. 118.

¹²² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne ze dne 31. října 2019, sp. zn. 29 NSČR 178/2017.

věřitelem a dlužníkem je explicitně považována za objektivní skutečnost, jež zakládá důvod pochybovat o nepodjatosti koncernového věřitele k dlužníku. Je tomu tak proto, že na věřitelský výbor se delegují některé rozhodovací pravomoci věřitelů, u nichž by bylo neúčelné, kdyby o nich rozhodovali všichni věřitelé.¹²³

Výčet některých práv a povinností věřitelského výboru obsahuje § 58 odst. 2 InsZ. Jednotlivými pravomocemi věřitelského výboru se tato práce nezabývá. Považuji však za vhodné poukázat na to, že zákonnou povinností věřitelského výboru je chránit společný zájem věřitelů ve smyslu § 2 písm. j) InsZ, tedy zájem, jehož cílem je, aby zvolený způsob řešení úpadku byl pro všechny věřitele spravedlivý a výnosnější než ostatní způsoby řešení úpadku. Vzhledem k tomu, že není možné vyloučit, že koncernovní věřitelé budou jednat v zájmu dlužníka, a tedy velmi pravděpodobně v rozporu s účelem insolvenčního řízení, považuji takové omezení vztahující se k členům věřitelského výboru za správné. Dané pravidlo uvedené v § 59 odst. 2 InsZ tak rovněž přispěje k co nejvyššímu uspokojení všech věřitelů.

Další omezení, jež dopadá nejen na koncernové věřitele, ale na všechny osoby, které tvoří s dlužníkem koncern, a na další osoby, které mohou být ve střetu zájmů, se stanoví v části insolvenčního zákona věnované řešení úpadku konkursem. Na základě rozhodnutí o prohlášení konkursu dochází ke zpeněžení majetku dlužníka, tedy k převodu veškerého jeho majetku na peníze.¹²⁴ Následně se přikročí k rozdělení výtěžku mezi věřitele za účelem uspokojení jejich pohledávek. Mezi základní způsoby zpeněžení patří prodej veřejnou dražbou nebo prodej mimo dražbu. K prodeji mimo dražbu si insolvenční správce musí obstarat souhlas soudu a věřitelského výboru.¹²⁵ Obchodní závod či jiná komplexní část majetkové podstaty dlužníka bude zpravidla prodávána v prodejním procesu mimo dražbu.¹²⁶ Pro úplnost dodávám, že podle § 283 odst. 2 InsZ lze ke zpeněžení přikročit teprve po právní moci rozhodnutí o prohlášení konkursu, přičemž nesmí tomu být dříve než po první schůzi věřitelů. To je proto, že schůze věřitelů si podle § 46 odst. 3 InsZ může přisvojit rozhodování o způsobu zpeněžení majetkové podstaty dlužníka.

Omezení, které při úpadku řízené osoby dopadá na ostatní členy koncernu, je upraveno v § 295 InsZ a aplikuje se při zpeněžování majetku dlužníka. Podle § 295 odst. 1 InsZ se pod sankcí relativní neplatnosti zakazuje, aby dlužník, osoby mu blízké a osoby, jež s dlužníkem

¹²³ GRAY, Mirjana, JANDA, Ivo, PLCH, David. § 58 [Činnost věřitelského výboru] in: SPRINZ, Petr, Tomáš JIRMÁSEK, Oldřich ŘEHÁČEK, Milan VRBA, Hynek ZOUBEK, a kol. *Insolvenční zákon. 1. vydání (3. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2022.

¹²⁴ Ust. § 283 odst. 1 InsZ.

¹²⁵ Ust. § 289 odst. 1 InsZ

¹²⁶ RICHTER, Tomáš, cit. 40, s. 434.

tvorí koncern, nabývaly majetek náležející do majetkové podstaty dlužníka, a to i v případě, kdy k jeho zpeněžení dochází prodejním procesem dražby. Tento zákaz se na tyto osoby vztahuje také tři roky od skončení konkursu.¹²⁷ Účelem ustanovení § 295 InsZ je zejména zamezit „spřízněným“ osobám spekulacím s majetkem dlužníka, jejichž výsledkem by bylo jen to, že se těmto osobám podaří pro sebe nebo skrytě pro dlužníka znovu získat zpět zpeněžovaný majetek (v relativně krátké době) ke škodě věřitelů, tedy zabránit tzv. podvodným úpadkům.¹²⁸ Zjednodušeně lze tedy tvrdit, že cílem tohoto ustanovení je zabránit situaci, kdy spřízněná osoba, v analyzovaném případě zpravidla řídicí osoba koncernu, přivede svým vlivem společnost do úpadku, aby následně získala její aktiva levněji, resp. očištěné od dluhů. Jen pro zajímavost dodávám, že pravidlo uvedené v § 295 InsZ bude třeba aplikovat analogicky též při uskutečňování prodejů v rámci reorganizace dlužníka.¹²⁹

Insolvenční zákon nicméně v ustanovení § 295 odst. 3 InsZ zákaz z nabývání majetku z majetkové podstaty pro „spřízněné“ osoby relativizuje. Za splnění určitých předpokladů může insolvenční soud těmto spřízněným osobám udělit ze zákazu nabývání majetku z majetkové podstaty výjimku. Řídicí osobě nebo jinému členu koncernu může insolvenční soud udělit výjimku pouze v odůvodněných případech a po vyjádření věřitelského výboru, přičemž rozhoduje-li insolvenční soud o výjimce po skončení konkursu, činí tak samostatně.¹³⁰ Vyjádření věřitelského výboru by mělo mít pouze doporučující charakter a nemělo by tedy být pro insolvenční soud závazné.¹³¹

Lze mít za to, že v každém konkrétním případě bude udělení výjimky záviset na úvaze soudu. Mohlo by se proto zdát, že pokud člen koncernu nebo jiná „spřízněná“ osoba nabídne za zpeněžovaný majetek dlužníka nejvyšší částku, pak insolvenční soud této osobě takovou výjimku udělí. Jak však bylo rozhodnuto usnesením Nejvyššího soudu, nelze ze strany spřízněných osob nabídku nejvyšší částky považovat za automatický důvod pro udělení výjimky, ale pouze za výchozí předpoklad pro udělení výjimky, k němuž se musí dále zvážit další rozhodné okolnosti případu, mezi které patří i vyjádření věřitelského výboru.¹³² Podle Nejvyššího soudu vyjádření věřitelského výboru zohledňuje postoj věřitelů, kteří nesou ekonomické důsledky (ne)udělení výjimky. Lze předpokládat, že takové stanovisko bude

¹²⁷ Ust. § 295 odst. 1 InsZ za středníkem.

¹²⁸ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 29. března 2017, č. j. KSPH 71 INS 32071/2014, 3 VSPH 2341/2016.

¹²⁹ RICHTER, Tomáš, cit. 40, s. 495.

¹³⁰ Ust. § 295 odst. 3 InsZ.

¹³¹ SPRINZ, Petr, NOVOPACKÝ, Lukáš. § 295 [Zákaz nabývání věci z majetkové podstaty] in: SPRINZ, Petr, Tomáš JIRMÁSEK, Oldřich ŘEHÁČEK, Milan VRBA, Hynek ZOUBEK, a kol., cit. 123.

¹³² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2021, sp. zn. 29 NSCR 112/2019, bod 18.

nejlépe vystihovat výsledek proporčního testu posouzení možného vyššího výnosu zpeněžení na straně jedné a na straně druhé možného nespravedlivého výsledku zpeněžování, kdy by osoby spřízněné s dlužníkem znovu nabyly tentýž majetek, aniž by došlo k uhrazení všech dluhů z jeho dřívějšího užívání.¹³³ V této souvislosti Nejvyšší soud na závěr dodává, že s ohledem na vyjádření zákonodárce, který užívá pojmu „*v odůvodněných případech*“, platí, že udělení výjimky musí být uplatňováno restriktivně.¹³⁴

Z výše uvedeného lze tedy usuzovat, že insolvenční soud bude udělovat výjimku pouze ve výjimečných situacích, přičemž nejvyšší nabízená částka nebude jedinou okolností, k níž bude přihlíženo. Přestože stanovisko věřitelského výboru je pouze doporučující povahy, z výše zmíněného rozhodnutí Nejvyššího soudu vyplývá, že insolvenční soud musí k tomuto stanovisku při udělování výjimky přihlížet. Je tak možno rozumně předpokládat, že rozhodnutí insolvenčního soudu bude zpravidla reflektovat vyjádření věřitelského výboru. Dané ale nemusí nutně vést k co nejvyššímu uspokojení dlužníkůvých věřitelů, a tedy ani k naplnění účelu uvedeného v § 1 písm. a) InsZ. V této souvislosti je vhodné poukázat na situaci, kdy ve věřitelském výboru budou zastoupeny osoby, jež jsou dlužníkovými konkurenty. Věřitel zastoupený ve věřitelském výboru, který bude vlastnit konkurenční obchodní závod, se bude zpravidla méně zajímat o dosažení co nejvyššího uspokojení své pohledávky, ale více o to, aby dlužník zanechal svého podnikání bez ohledu na podmínky, které za majetek z majetkové podstaty nabízí.

V takové situaci lze důvodně očekávat, že věřitelský výbor obsazen dlužníkovými konkurenty ve svém vyjádření nebude souhlasit s udělením výjimky pro nabývání majetku z majetkové podstaty osobou, která s dlužníkem tvoří koncern (anebo jinou osobou uvedenou v § 295 InsZ), a to i v případech, kdy by taková osoba měla v úmyslu za zpeněžovaný majetek nabídnout mnohem vyšší částku. Stanovisko věřitelského výboru, k němuž insolvenční soud přihlíží, bude moci ovlivnit rozhodnutí insolvenčního soudu o udělení výjimky. Z tohoto důvodu nelze v takové situaci vyloučit i zcela neopodstatněné rozhodnutí o neudělení výjimky. Důsledkem takové skutečnosti pak bude, že nedojde k naplnění cíle insolvenčního zákona, jímž je co nejvyšší uspokojení dlužníkůvých věřitelů, a to na úkor ostatních na insolvenčním řízení zcela nezainteresovaných věřitelů. Je však třeba zdůraznit, že k dosažení tohoto účelu insolvenčního zákona nemusí dojít zejména kvůli konkurentům dlužníka, které insolvenční zákon v této souvislosti explicitně neomezuje, a to i přesto, že jejich zájmem nebude zpravidla

¹³³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2021, sp. zn. 29 NSCR 112/2019, bod 19.

¹³⁴ Tamtéž, bod 21.

snaha o co nejvyšší uspokojení, ale především snaha zabránit tomu, aby dlužník nebo osoba jemu blízká podnikající ve stejném odvětví (např. jiní členové koncernu) ovládli jeho majetek, čímž by následně mohlo dojít opět ke zvýšení konkurence. Ustanovení § 295 InsZ omezující nabývání majetku ze strany ostatních členů koncernu a jiných spřízněných osob proto nepovažuji za ustanovení, jež je v souladu s cílem insolvenčního zákona zajistit co nejvyšší uspokojení věřitelů.

S ohledem na výše uvedené považuji za vhodné úpravu insolvenčního zákona omezující nabývání majetku z majetkové podstaty dlužníka osobami „spřízněnými“ s dlužníkem drobně modifikovat. Jsem si vědom toho, že úprava omezující nabývání majetku dlužníka spřízněnými osobami je vhodná, a to zejména v souvislosti s odůvodněnou obavou zákonodárce z podvodných úpadků, jak bylo popsáno výše. Současnou úpravu však ve světle výše uvedeného nepovažuji za optimální zejména v situacích, kdy konkurenti dlužníka se zájmem zamezit nabytí majetku osobou spřízněnou s dlužníkem budou zastoupeni ve věřitelském výboru, který vypracovává stanovisko insolvenčnímu soudu ohledně udělení výjimky. Navrhuji proto, aby v případech, kdy osoba téhož koncernu nebo jiná „spřízněná“ osoba nabídne za zpeněžený majetek z majetkové podstaty dlužníka částku mnohem vyšší, než jakou nabízí osoba, na kterou má být převeden majetek dlužníka či dlužníkovo jmění, insolvenční soud této „spřízněné“ osobě automaticky udělil výjimku. Za mnohem vyšší nabídku by mohla být považována nabídka převyšující poslední nejvyšší nabídku o 20 %.

V takovém případě totiž nespátřuji důvod, proč by soud neměl výjimku udělit, vzhledem k účelu uvedenému v § 1 písm. a) InsZ, a to i v případech, kdy byl dlužník přiveden do úpadku se strategickým úmyslem řídicí osoby. Právě i s ohledem na ostatní věřitele, kteří nejsou ani spřízněnými osobami, ani konkurenty dlužníka a kteří nejsou v pozici, kdy by mohli váhou svých hlasů prosazovat své zájmy, se domnívám, že by bylo vhodné takové automatické udělení výjimky v insolvenčním zákoně zakotvit.

3.2. Zvláštní aspekty neúčinnosti právních jednání uskutečněných v rámci koncernu

Další zvláštní pravidla dopadající na členy koncernu při úpadku řízené osoby se objevují v úpravě o neúčinnosti (odporovatelnosti) právních jednání. Jedná se o pravidla, jež cílí na nepoctivá právní jednání učiněná mezi řízenou osobou v úpadku a ostatními členy koncernu. Pravidla odporovatelnosti v insolvenčním řízení mají, obdobně jako v obecné úpravě občanského zákoníku, za cíl zvrátit převody či zatížení majetku, jimiž se zmenšuje majetek dlužníka k rozdělení mezi věřitele. Smysl odpůrčího práva tedy spočívá v ochraně věřitelů před

takovými jednáními dlužníka, která vedou ke zmenšení majetku dlužníka, a tedy ke zmaření možnosti, aby se věřitelé z majetku dlužníka uspokojili.¹³⁵

K zakotvení odpůřčího práva v insolvenčním zákoně došlo především z toho důvodu, že dlužník při blížícím úpadku má motivaci se svým majetkem naložit jinak než k uspokojení věřitelů, neboť si je vědom toho, že o svůj majetek v insolvenčním řízení s největší pravděpodobností přijde. Potřeba odpůřčího práva v insolvenčním řízení je dána i tím, že do úpadku se dlužník nedostane ze dne na den, ale spíše pomalým procesem, což zvyšuje pravděpodobnost, že v průběhu tohoto procesu dojde ze strany dlužníka ke zvýhodnění některých osob (věřitelů) oproti jiným. Taková zkracující jednání lze obzvlášť očekávat při úpadku řízené osoby, která je významně majetkově propojena s ostatními členy koncernu. Mělo by proto být cílem pravidel odpůřčího práva insolvenčního zákona zabránit upadnuvší řízené osobě provádět jednání, v jejichž důsledku dochází ke snížení majetku, a zvýhodňovat některé věřitele na úkor jiných věřitelů.

V této části práce stručně shrnuji právní institut neúčinnosti právních jednání podle insolvenčního zákona a popisuji jeho základní skutkové podstaty, jak jsou uvedeny v § 240 až § 242 InsZ. Zároveň poukazuji na odlišnosti, jež se vztahují na ostatní členy koncernu, byl-li prohlášen úpadek řízené osoby. Závěrem se zamýšlím nad otázkou, zda pravidlo rozhodného období pro odporovatelnost v případě úpadku řízené osoby neumožňuje zmařit uspokojení věřitelů této řízené osoby.

3.2.1. Neúčinnost právních jednání

Insolvenční zákon obsahuje v § 235 InsZ obecnou definici neúčinného právního jednání. Podle § 235 odst. 1 InsZ se za neúčinná (odporovatelná) právní jednání považují taková jednání, kterými „*dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných*“, přičemž za takové právní jednání „*se považuje též dlužníkovu opomenutí*“. K založení neúčinnosti právního jednání se vyžaduje rozhodnutí insolvenčního soudu o odpůřčí žalobě insolvenčního správce.¹³⁶ Odpůřčí žalobu tak může podat výhradně insolvenční správce, přičemž přihlášený věřitel může v takovém incidenčním sporu¹³⁷ vystupovat pouze jako vedlejší účastník.¹³⁸ Vyhoví-li insolvenční soud odpůřčí žalobě, pak se zrušují následky plynoucí z neúčinného právního jednání a dochází k obnovení právního stavu

¹³⁵ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 13. srpna 1996, sp. zn. 11 Cmo 47/96.

¹³⁶ Ust. § 235 odst. 2 InsZ.

¹³⁷ Ust. § 159 odst. 1 písm. d) InsZ.

¹³⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 2016, sp. zn. 29 ICdo 96/2015.

před tímto jednáním.¹³⁹ Teprve na základě právní moci rozhodnutí insolvenčního soudu bude plnění z neúčinného právního jednání náležet do majetkové podstaty dlužníka.¹⁴⁰

Plnění z neúčinného právního jednání se však nelze domáhat pouze pro to, že je naplněna obecná definice neúčinného právního jednání uvedená v § 235 odst. 1 InsZ, neboť dané ustanovení je nutno vykládat prostřednictvím ustanovení § 240 až § 242 InsZ, ve kterých jsou vyloženy základní skutkové podstaty neúčinných právních jednání.¹⁴¹ Tento výčet skutkových podstat je taxativní.¹⁴² Neúčinnými právními jednáními jsou tedy podle insolvenčního zákona jednání bez přiměřeného protiplnění (§ 240 InsZ), jednání zvýhodňující některého věřitele oproti jiným věřitelům (§ 241 InsZ) a úmyslně zkracující jednání, tj. jednání podvodného charakteru (§ 242 InsZ). Jsou-li splněny předpoklady některé z těchto skutkových podstat, pak se jedná rovněž o zvýhodňující nebo zkracující jednání ve smyslu § 235 odst. 1 InsZ, a proto není třeba tuto skutečnost zvlášť dokazovat.¹⁴³ Jednání bez přiměřeného protiplnění podle § 240 InsZ a jednání zvýhodňující některého věřitele oproti jiným věřitelům podle § 241 InsZ je možné „označit“ za neúčinné pouze v případě, že se jedná o jednání, které bylo učiněno v době, kdy byl dlužník v úpadku, nebo se jedná o jednání, jež vedlo k úpadku dlužníka. Obě skutkové podstaty neúčinných jednání podle § 240 InsZ a § 241 InsZ na rozdíl od úmyslně zkracujícího jednání dle § 239 InsZ nevyžadují úmysl dlužníka zkrátit nebo zvýhodnit věřitele. Není však vyloučeno, že dlužníkovým jednáním se naplní více zvláštních skutkových podstat neúčinnosti. Bude pak na insolvenčním správci, aby zvolil, podle které skutkové podstaty bude petit odpůrčí žaloby formulovat.¹⁴⁴

3.2.2. Jednání bez přiměřeného protiplnění podle § 240 InsZ

Podle § 240 odst. 1 InsZ se za právní jednání bez přiměřeného protiplnění považuje takové právní jednání, jímž „*se dlužník zavázal poskytnout plnění bezúplatně nebo za protiplnění, jehož obvyklá cena je podstatně nižší než obvyklá cena plnění, k jehož poskytnutí se zavázal dlužník.*“ Samotné naplnění definičních znaků uvedených v § 240 odst. 1 InsZ však k založení neúčinnosti nepostačuje. Kromě toho musí být totiž splněny následující podmínky: a) předmětné jednání bylo učiněno v době, kdy se dlužník nacházel v úpadku, nebo předmětné jednání přivedlo dlužníka k úpadku, b) jednání bylo učiněno ve lhůtě jednoho roku (případně

¹³⁹ SPRINZ, Petr. § 239 [Odpůrčí žaloba] in: SPRINZ, Petr, Tomáš JIRMÁSEK, Oldřich ŘEHÁČEK, Milan VRBA, Hynek ZOUBEK, a kol., cit. 123.

¹⁴⁰ Ust. § 239 odst. 4 InsZ.

¹⁴¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. února 2014, sp. zn. 29 Cdo 677/2011.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. července 2021, sp. zn. 29 ICdo 2/2020.

¹⁴⁴ RICHTER, Tomáš, cit. 40, s. 395.

tří let) před zahájením insolvenčního řízení a c) nejde o jednání, na které se vztahuje výjimka podle § 240 odst. 4 InsZ.¹⁴⁵

Účelem tohoto pravidla neúčinnosti je především poskytnout ochranu věřitelům před zkracujícími jednáními dlužníka, jež mají za následek nižší poměrné uspokojení věřitelů.¹⁴⁶ Oproti neúčinnosti podle § 241 InsZ je cílem tohoto ustanovení zachytit jednání bez adekvátního protiplnění, aniž by muselo dojít ke zvýhodnění některého věřitele. Na rozdíl od § 242 InsZ se u zkracujícího jednání nevyžaduje úmysl. Příkladem takového právního jednání bez přiměřeného protiplnění bude zpravidla darovací smlouva, jelikož na jejím základě dochází k bezúplatnému převodu majetku.¹⁴⁷ Neúčinným jednáním může podle tohoto ustanovení být rovněž jakékoli jiné právní jednání, jehož protiplnění či jiný majetkový prospěch nemá peněžitou, reálnou nebo přiměřeně ekvivalentní povahu.¹⁴⁸ Může se jednat například o kupní smlouvu, u níž rozdíl mezi kupní cenou nemovitosti a její obvyklou tržní hodnotou bude činit více než 30 % v neprospěch dlužníka.¹⁴⁹ Obvyklou tržní hodnotu, na jejímž základě se posuzuje naplnění podmínky přiměřenosti protiplnění, je nutno stanovit k době vzniku posuzovaného právního jednání.¹⁵⁰ Právní jednání bez přiměřeného protiplnění však nemusí představovat pouze převody vlastnického práva. Komentářová literatura uvádí, že taková jednání mohou zahrnovat i jiné majetkové dispozice, jako je zatížení majetku zřízením věcného práva, sjednání nájmu nebo přistoupení k dluhu.¹⁵¹

Jak bylo uvedeno výše, předpokladem pro to, aby insolvenční soud mohl „založit“ neúčinnost právního jednání bez přiměřeného protiplnění, je splnění podmínky, že jednání bylo učiněno v době, kdy byl dlužník již v úpadku, nebo že toto jednání přivedlo dlužníka do úpadku.¹⁵² Obdobně jako přiměřenost protiplnění se i otázka týkající se existence úpadku dlužníka zkoumá k době, kdy bylo právní jednání učiněno.¹⁵³ Břemeno tvrzení a břemeno

¹⁴⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2019, sp. zn. 29 ICdo 112/2016.

¹⁴⁶ SPRINZ, Petr. § 240 [Neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění] in: SPRINZ, Petr, Tomáš JIRMÁSEK, Oldřich ŘEHÁČEK, Milan VRBA, Hynek ZOUBEK, a kol., cit. 123.

¹⁴⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. června 2022, sp. zn. 29 ICdo 103/2020-II.

¹⁴⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2020, sp. zn. 29 ICdo 98/2018.

¹⁴⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. února 2016, sp. zn. 29 Cdo 307/2014. V tomto rozhodnutí soud 25 % rozdíl považoval za hraniční.

¹⁵⁰ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 8. března 2018, sp. zn. 102 VSPH 13/2018. V tomto rozhodnutí soud uvádí, že při určování poměrů mezi obvyklou cenou vozidla a cenou sjednanou „*nutno vycházet ze znaleckého ocenění obvyklé ceny vozidla v době uzavření dohody*“.

¹⁵¹ SPRINZ, Petr. § 240 [Neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění] in: SPRINZ, Petr, Tomáš JIRMÁSEK, Oldřich ŘEHÁČEK, Milan VRBA, Hynek ZOUBEK, a kol., cit. 123.

¹⁵² Ust. § 240 odst. 2 InsZ.

¹⁵³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. 29 ICdo 48/2013.

důkazní ohledně této okolnosti zakládající neúčinnost právního jednání tíží insolvenčního správce.¹⁵⁴

Bylo-li však odporované právní jednání učiněno ve prospěch osoby, která tvoří s dlužníkem koncern (anebo ve prospěch osoby blízké), pak insolvenční zákon stanoví vyvratitelnou domněnku, že takové jednání bylo učiněno v době, kdy se dlužník nacházel v úpadku. Osoba téhož koncernu k vyvracení této domněnky úpadku tak bude muset tvrdit a prokázat, že řízená osoba v době, kdy uskutečnila odporované právní jednání, nebyla ani v platební neschopnosti ve smyslu § 3 odst. 1 InsZ, ani nebyla v úpadku ve formě předlužení podle § 3 odst. 4 InsZ.¹⁵⁵ Tato vyvratitelná domněnka se týká pouze existence úpadku, nikoli toho, že jednání vedlo k úpadku dlužníka. Je otázkou, nakolik bude tato vyvratitelná domněnka v případě úpadku jedné řízené společnosti koncernu účinná. Řídící osobě totiž zákon o obchodních korporacích umožňuje, aby podrobila jednotnému řízení finance řízených společností. Řídící osoba v takovém případě bude mít o finanční situaci řízených společností velmi podrobné informace. Toto výsadní postavení řídící osoby může být v incidenčním sporu o odpůrčí žalobě při prokazování stavu řízené osoby v době, kdy bylo uskutečněno odporované právní jednání, ostatním osobám koncernu výrazně ku prospěchu.

Neúčinnost právního jednání vykazující znaky právního jednání bez přiměřeného protiplnění může insolvenční soud konstatovat pouze v případě, že takové právní jednání bylo učiněno v určitém období. Podle § 240 odst. 3 InsZ je možné odporovat právnímu jednání učiněnému v době jednoho roku před zahájením insolvenčního řízení. Pokud se jedná o „spřízněné osoby“, tj. osoby dlužníkovi blízké a osoby tvořící s dlužníkem koncern, pak zákon stanoví tříleté období odporovatelnosti. Za rozhodné datum se považuje datum zahájení insolvenčního řízení, v němž se podává odpůrčí žaloba.¹⁵⁶ V případě úpadku řízené osoby je tak možné odporovat právnímu jednání učiněnému mezi členy koncernu v období tří let před zveřejněním vyhlášky o zahájení insolvenčního řízení.¹⁵⁷ Pro posouzení toho, zda jednání bylo učiněno v rozhodném období pro odporovatelnost, je rozhodný okamžik, kdy nastaly právní účinky odporovaného právního jednání, nikoli okamžik vzniku právního jednání. V případě smlouvy o převodu vlastnictví k nemovitosti tak bude rozhodný okamžik, kdy nastaly právní účinky vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí, nikoli okamžik uzavření této

¹⁵⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. dubna 2014, sp. zn. 29 ICdo 14/2012.

¹⁵⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2018, sp. zn. 29 ICdo 86/2016.

¹⁵⁶ SPRINZ, Petr. § 240 [Neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění] in: SPRINZ, Petr, Tomáš JIRMÁSEK, Oldřich ŘEHÁČEK, Milan VRBA, Hynek ZOUBEK, a kol., cit. 123.

¹⁵⁷ Ust. § 109 odst. 4 InsZ.

smlouvy.¹⁵⁸ Vzhledem k tomu, že se otázka formulovaná v úvodu této práce dotýká tohoto předpokladu odporovatelnosti, rozebírám ji podrobněji v závěru této kapitoly.

V posledním čtvrtém odstavci ustanovení § 240 InsZ se uvádí výčet případů, jež nejsou zákonem pokládány za jednání bez přiměřeného protiplnění. Důkazní břemeno ohledně této výjimky nicméně leží na osobě, v jejíž prospěch bylo takové jednání učiněno, tedy na osobě žalované.¹⁵⁹ V této práci se zabývám pouze výjimkou z právního jednání, u níž existují rozdíly pro osoby součástí stejného koncernu.

Podle § 240 odst. 4 písm. d) se za právní jednání bez přiměřeného protiplnění nepovažuje jednání, o němž dlužník vzhledem ke všem okolnostem důvodně předpokládal, že z něj získá přiměřený prospěch, a zároveň osoba, v jejíž prospěch bylo právní jednání učiněno, nemohla ani při náležité pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku, nebo že by právní jednání mohlo vést k úpadku dlužníka. V komentářové literatuře se uvádí, že přiměřený prospěch bude představovat především reálné plnění k přímému nebo nepřímému uspokojení věřitelů, jako jsou prostředky na provoz dlužníkovy závodu nebo věc majetkové hodnoty.¹⁶⁰ Pokud jde o případy, kdy se nejedná o přiměřený prospěch, pak Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí dospěl k závěru, že důvodně předpokládaným přiměřeným prospěchem ve smyslu § 240 odst. 4 písm. d) InsZ není možnost vzniku regresního nároku vůči jiné osobě, za kterou dlužník plnil, jelikož takové jednání pro věřitele nepředstavuje žádný přínos.¹⁶¹

Jsou-li splněny výše uvedené podmínky, výjimku z neúčinnosti právních jednání bez přiměřeného protiplnění bude možné aplikovat pouze za okolnosti, že se nejedná o jednání učiněné ve prospěch osoby blízké či osoby, která je součástí stejného koncernu. To znamená, že právní jednání, jež řízená osoba jakožto úpadce učinila ve prospěch jiného člena koncernu v domnění, že z něj získá přiměřený prospěch, bude odporovatelné, naplní-li předpoklady uvedené v odstavcích jedna až tři ustanovení § 240 InsZ.

3.2.3. Zvýhodňující jednání podle § 241 InsZ

Insolvenční zákon považuje za zvýhodňující jednání dlužníka takové jednání, na jehož základě se některému z věřitelů dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení než v případě dlužníkovy konkursu.¹⁶² Smyslem neúčinnosti zvýhodňujícího jednání je zabránit dlužníkovi v jednání, jímž by mařil princip poměrného uspokojení věřitelů. Při absenci

¹⁵⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2017, sp. zn. 29 ICdo 76/2015.

¹⁵⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. června 2019, sp. zn. 29 Cdo 347/2017.

¹⁶⁰ SPRINZ, Petr. § 240 [Neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění] in: SPRINZ, Petr, Tomáš JIRMÁSEK, Oldřich ŘEHÁČEK, Milan VRBA, Hynek ZOUBEK, a kol., cit. 123.

¹⁶¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. prosince 2015, cit. 153.

¹⁶² Ust. § 241 odst. 1 InsZ.

takového ustanovení by dlužník mohl těsně před zahájením insolvenčního řízení své preferované nezajištěné věřitele zvýhodnit například tím, že by v jejich prospěch zřídil zástavní právo nebo provedl úhradu jejich nezajištěné pohledávky. V důsledku takového jednání by tito preferovaní věřitelé dosáhli vyššího uspokojení než ostatní nezajištění věřitelé. Klíčový rozdíl mezi zvýhodňujícím jednáním a jednáním bez přiměřeného protiplnění nebo úmyslně zkracujícím jednáním spočívá v tom, že zvýhodňující jednání se vždy uskutečňuje za ekvivalentní hodnotu, neboť jím zpravidla dochází k zániku dluhu či alespoň jeho části, zatímco ostatní případy neúčinnosti jsou namířeny proti neekvivalentním protiplněním.¹⁶³

Ustanovení § 241 InsZ se významně podobá ustanovení § 240 InsZ. Pro neúčinnost zvýhodňujícího jednání musí být kromě samotné existence jednání naplňujícího znaky zvýhodnění věřitele splněna také podmínka, že jednání bylo učiněno v době jednoho roku či tří let před zahájením insolvenčního řízení, a sice dle povahy osoby, v jejíž prospěch bylo takové zvýhodňující jednání učiněno, a okolnost, že v době tohoto jednání se dlužník již nacházel v úpadku, nebo jej takové jednání k úpadku přivedlo.¹⁶⁴ V § 241 odst. 3 InsZ se pak nachází demonstrativní výčet jednání, která zákon pokládá za zvýhodňující. Tak například zákon za zvýhodňující označuje jednání, kterým dlužník splnil svůj dluhu před jeho splatností, jednání, jímž došlo ke změně či nahrazení závazku v neprospěch dlužníka, nebo jednání, na jehož základě dlužník poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího dluhu. V posledním pátém odstavci insolvenční zákon stanoví taxativní výčet případů jednání, jež nejsou považována za zvýhodňující právní jednání. Opět bude na žalovaném, aby prokázal, že odporované jednání spadá pod jednu z vyložených výjimek.¹⁶⁵

Obdobně jako v případě jednání bez přiměřeného protiplnění bylo-li před úpadkem řízené osoby skutečně jednání ve prospěch osoby stejného koncernu, pak se na takové jednání uplatňují zvláštní pravidla. Ta jsou shodná s těmi uvedenými v § 240 InsZ. Za prvé se jedná o vyvratitelnou domněnku, že zvýhodňující právní jednání ku prospěchu jiné osoby stejného koncernu bylo učiněno v době, kdy se řízená osoba nacházela v úpadku. V této souvislosti si dovoluji poukázat na uvedené v předchozím oddílu týkající se neúčinnosti právních jednání bez přiměřeného protiplnění, neboť stejné závěry platí i v tomto případě. Druhou zvláštností uplatňující se na osoby stejného koncernu, opět totožnou s tou uvedenou v § 240 odst. 3 InsZ, je skutečnost, že zvýhodňujícímu právnímu jednání lze odporovat pouze,

¹⁶³ RICHTER, Tomáš, cit. 40, s. 397.

¹⁶⁴ Ust. § 241 odst. 2 a 4 InsZ.

¹⁶⁵ SPRINZ, Petr. § 241 [Neúčinnost zvýhodňujících právních úkonů] in: SPRINZ, Petr, Tomáš JIRMÁSEK, Oldřich ŘEHÁČEK, Milan VRBA, Hynek ZOUBEK, a kol., cit. 123.

pokud takové jednání bylo uskutečněno v posledních třech letech před zahájením insolvenčního řízení. Tuto odlišnost rozebírám podrobněji v závěru této kapitoly.

Pokud jde o jednání, u kterých se uplatní výjimka z okruhu zvýhodňujících právních jednání, i zde existuje pro osoby tvořící s dlužníkem koncern odlišnost. V obecné rovině se nejedná o zvýhodňující jednání, jestliže bylo učiněno za podmínek obvyklých v obchodním styku, a pokud dlužník na jeho základě obdržel přiměřené protiplnění nebo jiný přiměřený majetkový prospěch, a osoba, v jejíž prospěch bylo takové jednání učiněno, nemohla při náležité pečlivosti poznat, že je dlužník v úpadku, nebo že by takové jednání mohlo dlužníka k úpadku přivést¹⁶⁶. Nicméně v případě, kdy takové jednání bude učiněno ve prospěch osoby tvořící s dlužníkem stejný koncern, se tato výjimka neuplatní, a jednání uvedené povahy bude považováno za zvýhodňující právní jednání ve smyslu § 241 InsZ.

3.2.4. Úmyslně zkracující právní jednání podle § 242 InsZ

Ochrana v podobě neúčinnosti se věřitelům řízené osoby poskytuje též proti jednáním, která řízená osoba učinila s úmyslem zkrátit své věřitele, byl-li tento úmysl druhé straně znám nebo se zřetelem ke všem okolnostem jí tento úmysl musel být znám.¹⁶⁷ Pro konstatování neúčinnosti je tak oproti předchozím případům neúčinnosti nezbytné, aby zde existoval úmysl dlužníka zkrátit věřitele a aby osoba, k jejímuž prospěchu bylo jednání provedeno, o takovém úmyslu dlužníka věděla. Bude na insolvenčním správci, aby tvrdil a prokázal jednak úmysl dlužníka a jednak znalost druhé strany o tomto úmyslu dlužníka. Bude-li však žalovanou z odpůrcí žaloby insolvenčního správce pro úmyslně zkracující jednání osoba stejného koncernu dlužníka, pak se uplatní vyvratitelná domněnka, že osobě, která je s dlužníkem součástí stejného koncernu, byl úmysl dlužníka znám. Insolvenční správce pak v takovém případě bude muset tvrdit a prokázat pouze úmysl dlužníka zkrátit věřitele.

Na rozdíl od neúčinných jednání ve smyslu § 240 a § 241 InsZ není atributem úmyslně zkracujícího jednání podle § 242 InsZ podmínka, aby jednání bylo uskutečněno k okamžiku, kdy se dlužník nacházel v úpadku, nebo aby se v jeho důsledku dlužník do úpadku dostal.¹⁶⁸ Rovněž se stanoví delší období zpětného dosahu odpůrcí žaloby, když podle § 242 odst. 2 InsZ lze odporovat zkracujícím jednáním učiněným v posledních pěti letech před zahájením insolvenčního řízení. Pro osoby blízké a pro osoby tvořící s dlužníkem koncern tentokrát však zákon nestanoví žádné zvláštní období zpětného dosahu odpůrcí žaloby.

¹⁶⁶ Ust. § 241 odst. 5 písm. c) InsZ.

¹⁶⁷ Ust. §242 odst. 1 InsZ.

¹⁶⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. června 2016, sp. zn. 29 ICdo 44/2014.

3.2.5. *Umožňuje pravidlo rozhodného období pro odporovatelnost v případě úpadku řízené osoby zmařit uspokojení věřitelů této řízené osoby?*

Podle ustanovení § 240 odst. 3 a § 241 odst. 4 InsZ lze při úpadku řízené osoby odporovat právnímu jednání uskutečněnému ve prospěch osoby tvořící s dlužníkem koncern pouze, bylo-li takové jednání uskutečněno v období tří let od zahájení insolvenčního řízení. Stejná délka období platí též pro jednání učiněná ve prospěch osoby dlužníku blízké. Není-li protistranou „spřízněná“ osoba, pak se rozhodné období pro odporovatelnost zkracuje na jeden rok. U neúčinnosti úmyslně zkracujících jednání ve smyslu § 242 InsZ zákon stanoví délku tohoto období na pět let bez ohledu na to, zda bylo jednání učiněno ve prospěch osoby dlužníku blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern.

Komentářová literatura uvádí, že účelem zakotvení rozhodného období pro odporovatelnost je ochrana právní jistoty osob s povinností vydat dlužníkovu plnění do jeho majetkové podstaty.¹⁶⁹ Jinými slovy tedy komentář říká, že rozhodné období je na ochranu osob, v jejichž prospěch bylo jednání učiněno nebo kterým vznikl z odporovatelných právních jednání dlužníka prospěch. Komentář na podporu tohoto tvrzení cituje rozhodnutí Nejvyššího soudu, jež nicméně používá tento argument právní jistoty na podporu prekluzivní lhůty k odpůrcí žalobě pro insolvenčního správce stanovené v § 239 odst. 3 InsZ.¹⁷⁰ Domnívám se, že argument právní jistoty pro období zpětného dosahu odpůrcí žaloby není stejný jako pro prekluzivní lhůtu pro insolvenčního správce k podání odpůrcí žaloby. Na základě tohoto časového úseku se totiž vymezuje množina odporovatelných jednání.¹⁷¹ Argument právní jistoty může být na místě zcela jistě v případě nespřízněných osob a při zakotvení delšího časového úseku také u osob blízkých ve smyslu § 22 OZ.

Zakotvení rozhodného období pro odporovatelnost právních jednání uskutečněných řízenou osobou v úpadku ve prospěch ostatních členů stejného koncernu může ve vztahu k věřitelům řízené osoby představovat problém. Nutno si totiž uvědomit, že dlužník v úpadku v postavení řízené osoby před zahájením insolvenčního řízení bude pod koncernovým vlivem jiného člena koncernu coby řídicí osoby. Jak už bylo totiž uvedeno v první kapitole této práce, koncern představuje vyšší úroveň podnikatelského seskupení společností, ve kterém řídicí osoba dlouhodobě jednotně řídí a koordinuje fungování jí podřízených obchodních společností

¹⁶⁹ SPRINZ, Petr. § 240 [Neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění] a § 241 [Neúčinnost zvýhodňujících právních úkonů] in: SPRINZ, Petr, Tomáš JIRMÁSEK, Oldřich ŘEHÁČEK, Milan VRBA, Hynek ZOUBEK, a kol., cit. 123.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ MORAVEC, Tomáš. § 240 [Neúčinnost právních úkonů bez přiměřeného protiplnění]. In: MORAVEC, Tomáš, Jiřina KOTOUČOVÁ a kol. *Insolvenční zákon. 4. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2021.

jako osob řízených. Samotný koncern se pak charakterizuje jako ekonomický celek navzájem propojených, sladěných společností majících stejný zájem a jednotnou koncernovou politiku.¹⁷² V rámci koncernu lze proto očekávat, že v důsledku existence jednotného řízení nebudou tvořit výjimku jednání uzavíraná za zcela jiných podmínek než v běžném obchodním styku.

I přes jednotné řízení nebude možné vyloučit situaci, kdy provoz obchodního závodu člena koncernu začne být ztrátový a pro skupinu bude postrádat ekonomický smysl jeho záchrana. Nelze rovněž vyloučit úpadek strategické povahy jedné z řízených osob, zpravidla té nejvíce zatížené dluhy. K tomu bude obvykle docházet v případech, kdy nehrozí významné ohrožení tržního podílu koncernu. Za této situace je důvodné počítat s tím, že ostatní osoby koncernu se budou snažit „ochránit“ zbylý majetek řízené osoby, k jejímuž úpadku má dojít, před věřiteli. Je velice pravděpodobné, že tak budou činit jednáními, jež naplní základní znaky zkracujících a zvýhodňujících právních jednání ve smyslu prvních odstavců § 240 až § 242 InsZ. Lze totiž očekávat, že budou výrazně ku prospěchu ostatním členům koncernu.

Ustanovení o neúčinnosti nedopadají na právní jednání učiněná v období přesahující tři roky před zahájením insolvenčního řízení v případě jednání podle § 240 a § 242 InsZ a pět let, pokud jde o jednání dle § 242 InsZ. Ačkoli se může zdát, že se jedná o dlouhou dobu, mám za to, že v případě velkých podnikatelských seskupení tomu tak nebude. Řídící osobě je dovoleno, aby činila vše potřebné k odvrácení úpadku řízené osoby. Může jí tak poskytovat po určitou dobu peněžní prostředky, které mají sloužit k zachování provozuschopného obchodního závodu. K takovému postupu bude řídící osoba motivována, jestliže náklady na odvrácení úpadku (na zachování provozuschopného obchodního závodu společnosti) po dobu insolvenčním zákonem stanoveného rozhodného období pro odporovatelnost budou nižší než hodnota majetku ve vlastnictví řízené osoby, k jejímuž úpadku má dojít. V této souvislosti nelze opomenout, že finance bývají jednou ze složek podnikání, která zpravidla podléhá jednotnému řízení, a proto poměření výhodnosti udržení společnosti v chodu po dobu, než uplyne rozhodné období pro odporovatelnost, oproti „okamžitému“ úpadku společnosti nebude pro řídící osobu obtížné. Navíc účelovost takového jednání v případě jednotného řízení se bude obtížně prokazovat.

Ustanovení insolvenčního zákona o neúčinnosti tím, že limitují množinu odporovatelných jednání stanovením rozhodné doby odporovatelnosti, fakticky umožňují osobám téhož koncernu uskutečnit jednání, jež jsou schopna ohrozit uspokojení věřitelů.

¹⁷² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2022, cit. 39.

Osobám koncernu ke zmaření uspokojení věřitelů totiž postačuje, aby zvýhodňující jednání nebo jednání bez přiměřeného protiplnění zrealizovaly tři roky před zahájením insolvenčního řízení řízené osoby, případně pět let, jestliže šlo o úmyslně zkracující jednání. V této souvislosti nutno zmínit, že prokázání úmyslu po dlouhé době s ohledem na způsob fungování koncernu bude velmi těžké. Jak již bylo uvedeno, k oportunistickému jednání budou osoby téhož koncernu obecně motivovány, jestliže hodnota majetku v řízené společnosti převyšuje náklady pro udržení společnosti v chodu, tedy náklady na zabránění úpadku společnosti. V praxi se bude především jednat o náklady na obsluhu dluhů řízené osoby.

Pokud jde o osoby tvořící s dlužníkem koncern, považují argument právní jistoty týkající se neúčinnosti jednání učiněných ve vymezeném období za ne zcela přesvědčivý. S ohledem na jednotné řízení nelze u koncernového seskupení považovat období zpětného dosahu odpůrčí žaloby za pravidlo, které je v souladu s cílem insolvenčního práva zajistit co nejvyšší a poměrné uspokojení dlužnickových věřitelů. Nelze totiž vyloučit, že takto pevně stanovené období bude pobízet řídicí osoby koncernových seskupení k tomu, aby řízené osoby po nezbytně nutnou dobu udržovaly ve stavu tzv. „zombie“ obchodní společnosti, tedy ve stavu latentního úpadku.¹⁷³ Taková rozhodnutí ze strany řídicích osob mohou v konečném důsledku mít též negativní vliv na hospodářský růst, poněvadž jejich následkem bude mnohem nižší celkové uspokojení pohledávek.¹⁷⁴ Navrhuji proto, aby se rozhodné období pro odporovatelnost u jednání zkracujících věřitele nebo zvýhodňujících některého věřitele vůči osobám tvořícím společně s dlužníkem koncern, nestanovovalo. Naplní-li jednání mezi dlužníkem v úpadku a dalšími členy koncernu znaky jednání bez přiměřeného protiplnění, zvýhodňujícího jednání nebo úmyslně zkracujícího jednání, pak by v zájmu ochrany práv ostatních věřitelů dlužníka měla být u takového jednání zachována možnost založit rozhodnutím insolvenčního soudu neúčinnost, a to bez ohledu na období, ve kterém bylo jednání učiněno.

V zájmu zachování právní jistoty pro ostatní členy koncernu je vhodné ponechat podmínku, že insolvenční správce musí prokázat, že předmětné jednání přivedlo dlužníka k úpadku, nebo že člen koncernu musí prokázat, že jednání nebylo učiněno v době, kdy se řízená osoba již nacházela v úpadku, a sice dle okolností každého případu, jak uvádí § 240 odst. 2 InsZ a § 241 odst. 3 InsZ. Nelze však s jistotou zaručit, že řídicí osoba koncernu tuto

¹⁷³ ALEXANDER, Juraj. Kdo padá a kdo upadá – k posuzování úpadku dle insolvenčního zákona. *Právní rozhledy*, 2015, č. 12, s. 440.

¹⁷⁴ ADALET MCGOWAN, Müge, Dan ANDREWS, Valentine MILLOT a Thorsten BECK. The walking dead? Zombie firms and productivity performance in OECD countries. *Economic Policy* [online]. 2018, 33(96), 685-736 [cit. 2023-03-29]. ISSN 0266-4658. Dostupné z: doi:10.1093/epolic/eiy012

podmínku na úkor ostatních věřitelů také nezneužije, a sice se zřetelem k významné informační asymetrii mezi ní a věřiteli řízených osob ohledně finančního stavu ostatních osob v koncernu.

Pokud by zájem na zachování právní jistoty v současné podobě u členů koncernu nakonec převážil, pak alespoň navrhuji, aby příslušné rozhodné období pro odporovatelnost bylo prodlouženo. U neúčinnosti právních jednání podle § 240 a § 241 InsZ navrhuji prodloužení na 5 let, u neúčinnosti podle § 242 InsZ na 7 let. Výchozím argumentem pro takové prodloužení může být skutečnost, že 5 let, resp. 7 let pro úmyslně zkracující právní jednání, je poměrně dlouhá doba a řídicí osobě koncernu se nemusí udržení obchodního závodu řízené osoby v provozu, respektive vyrovnávání jejich finančních ztrát, po tak dlouhou dobu ekonomicky vyplatit.

3.3. Dílčí závěr ke zvláštním koncernovým důsledkům při úpadku řízené osoby podle insolvenčního zákona

Za účelem zajištění ochrany věřitelům před zneužitím insolvenčního řízení k nepoctivému snížení dluhů insolvenční zákon zakazuje členům koncernu, kteří jsou vůči upadnuvší řízené osobě v postavení věřitele, hlasovat na věřitelské schůzi. Členům koncernu v postavení věřitele nicméně zákon hlasovat umožňuje, a sice pouze o reorganizačním plánu, který byl předložen ze strany některým s dlužníkem „nespřízněným“ věřitelem. Tato výjimka se v zákoně objevuje, protože se předpokládá, že reorganizačním plánem předloženým s dlužníkem „nespřízněným“ věřitelem nebude sledován nepoctivý záměr na úkor ostatních věřitelů. Zákonodárce zakotvením tohoto zákazu hlasování zabraňuje situaci označované jako koncernový únos, kdy se koncernoví věřitelé svými hlasy pokouší nasměřovat insolvenční řízení řízené společnosti určitým směrem, typicky prosadit takový reorganizační plán dlužníka, který je v neprospěch věřitelů nespřízněných s dlužníkem.

Další významné omezení pro koncernové věřitele se týká věřitelského výboru. Koncernovým věřitelům totiž není dovoleno, aby se stali členy nebo náhradníky věřitelského výboru, jemuž jsou v rámci insolvenčního řízení svěřeny některé rozhodovací pravomoci. V neposlední řadě insolvenční zákon k zabránění zneužití úpadku zakazuje, aby osoby „spřízněné“ s upadnuvší řízenou osobou, mezi něž patří ostatní členové koncernu, při řešení úpadku konkursem nabývaly jakýkoli majetek náležející do majetkové podstaty dlužníka. Tento zákaz nicméně zákon určitým způsobem relativizuje, když po předchozím vyjádření věřitelského výboru dovoluje insolvenčnímu soudu udělit „zapovězené“ osobě při nabývání majetku z majetkové podstaty dlužníka výjimku.

V této souvislosti v rámci zodpovídání otázky c) tvrdím, že ustanovení ohledně zákazu nabývání majetku spřízněnými osobami nezajistí vždy co nejvyšší uspokojení věřitelů. Insolvenční soud bude při rozhodování o výjimce významně ovlivněn stanoviskem věřitelského výboru, a to z důvodu, který uvádí Nejvyšší soud, že právě v tomto stanovisku bude zřejmě nejlépe posouzen možný vyšší výnos ze zpeněžení na jedné straně a na druhé straně nespravedlivý výsledek zpeněžování.¹⁷⁵ Ve věřitelském výboru nicméně mohou být zastoupeni konkurenti dlužníka, u nichž lze předpokládat, že budou usilovat o to, aby jiní členové tvořící s dlužníkem koncern za žádných okolností nenabyli majetek z majetkové podstaty dlužníka (konkrétně zpravidla to nejčennější, tj. obchodní závod). V této souvislosti lze očekávat iracionální negativní stanovisko ze strany věřitelského výboru, které může ovlivnit insolvenční soud neudělit výjimku, a to v neprospěch jiných „menších“ věřitelů jednajících v racionální apatii. Nepovažuji tak právní úpravu ohledně zákazu nabývání majetku z majetkové podstaty v souladu s jedním z cílů insolvenčního zákona zajistit vždy co nejvyšší uspokojení věřitelů. Z tohoto důvodu navrhuji, aby v případě, kdy jakákoli osoba, u které je dán zákaz nabývání majetku z majetkové podstaty dlužníka, nabídne částku převyšující o 20 % nejvyšší nabídku podanou při zpeněžování majetku z majetkové podstaty, byla insolvenčním soudem této osobě automaticky udělena výjimka. Tento návrh zajisté ocení ti přihlášení věřitelé, jejichž cílem je dosáhnout toliko co nejvyššího uspokojení při vynaložení co nejnižších nákladů, bez ohledu na to, kdo se stane konečným vlastníkem zpeněžovaného majetku.

Smyslem ustanovení o neúčinnosti právních jednání obsažených v insolvenčním zákoně je ochrana věřitelů před takovými jednáními dlužníka, která jsou činěna s cílem zkrátit věřitele dlužníka či zvýhodnit některého věřitele na úkor ostatních věřitelů. Jednání takové povahy mohou při úpadku řízené osoby představovat pro věřitele zvýšené riziko, a sice se zřetelem k jednotnému řízení a majetkové provázanosti ostatních členů koncernu. Z tohoto důvodu insolvenční zákon pro jednání provedené v rámci koncernu obsahuje zvláštní úpravu, jejímž cílem je dostát účelu insolvenčního zákona, kterým, jak uvádí § 1 písm. a) InsZ, je zajistit co nejvyšší a poměrné uspokojení věřitelů dlužníka.

Insolvenční zákon při splnění podmínek uvedených v příslušných ustanovení zakotvuje neúčinnost u právního jednání bez přiměřeného plnění (§ 240 InsZ), zvýhodňujícího právního jednání (§ 241 InsZ) a konečně u úmyslně zkracujícího právního jednání (§ 242 InsZ). Jednání bez přiměřeného protiplnění a jednání zvýhodňující některého věřitele oproti úmyslně

¹⁷⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2021, sp. zn. 29 NSCR 112/2019.

zkracujícímu jednání nevyžaduje prokázání úmyslu dlužníka ani prokázání skutečnosti, že druhá strana o dlužníkově úmyslu věděla. Naproti tomu se u úmyslně zkracujícího jednání nevyžaduje na rozdíl od zbylých dvou typů odporovatelných jednání, aby k němu došlo v době, kdy se dlužník nacházel v úpadku, nebo aby v jeho důsledku se dlužník do úpadku dostal. Insolvenční soud však odpůří žalobě insolvenčního správce může vyhovět pouze, jestliže odporovaná jednání byla uskutečněna v rozhodném období, které činí u jednání dle § 240 a § 241 InsZ 1 rok a u jednání dle § 242 InsZ 5 let od zveřejnění vyhlášky v insolvenčním rejstříku vyhlášky, kterou se oznamuje zahájení insolvenčního řízení¹⁷⁶.

Pro osoby, jež tvoří s dlužníkem koncern, úprava insolvenčního zákona v ustanoveních týkajících se neúčinnosti právních jednání zavádí speciální pravidla. Odporuje-li insolvenční správce právnímu jednání dle § 240 InsZ nebo § 241 InsZ, platí vyvratitelná domněnka, že jednání bylo učiněno v době, kdy se dlužník již nacházel v úpadku. Členu koncernu je však zachována možnost prokázat, že právní jednání, které mu bylo „ku prospěchu“, nebylo učiněno v tomto období, tedy v době, kdy byl dlužník v úpadku. Další specifikum pro ostatní osoby koncernu jednající s dlužníkem je vyloučení výjimky z odporovatelných jednání podle § 240 odst. 4 písm. d) InsZ a § 241 odst. 5 písm. b) InsZ. Bylo-li jednání uskutečněno mezi dlužníkem v postavení řízené společnosti a jinou osobou koncernu, bude odporovatelné též jednání bez přiměřeného protiplnění, u něhož dlužník se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládal, že z něj bude mít přiměřený prospěch, a rovněž takové zvýhodňující jednání, které bylo učiněno za podmínek obvyklých v obchodním styku a na jehož základě dlužník obdržel přiměřené protiplnění nebo jiný majetkový prospěch. Pokud jde o úmyslně zkracující jednání, jež bylo uskutečněno ku prospěchu jiného člena koncernu dle § 242 InsZ, a o nutnosti prokázat, že dlužníkův úmysl byl tomuto členu znám, insolvenční zákon i zde zavádí vyvratitelnou domněnku, že dlužníkův úmysl zkrátit věřitele byl tomuto členu koncernu znám. Insolvenčního správce nicméně i nadále bude tížit břemeno tvrzení a břemeno důkazní ohledně úmyslu dlužníka odporovaným jednáním zkrátit věřitele. V neposlední řadě, co se týče rozhodného období pro odporovatelnost u jednání učiněných osobami téhož koncernu, insolvenční zákon u jednání bez přiměřeného protiplnění a zvýhodňujícího jednání prodlužuje rozhodné období pro odporovatelnost na 3 roky.

V této souvislosti předkládám argumenty pro zodpovězení otázky, zda umožňuje pravidlo rozhodného období pro odporovatelnost v případě úpadku řízené osoby zmařit uspokojení věřitelů této řízené osoby. Jinými slovy, zda je pravidlo rozhodného období pro

¹⁷⁶ Ust. § 109 odst. 4 InsZ.

odporovatelnost v souladu s cílem insolvenčního zákona uvedeným v § 1 písm. a) zajistit co nejvyšší a zásadně poměrné uspokojení dlužníkových věřitelů. Řídící osoba může mít motivaci jednat oportunisticky vzhledem k přítomnosti koncernového jednotného řízení a její možnosti udělovat řízené osobě pokyny do obchodního vedení. Takové oportunistické jednání řídící osoby může spočívat v uskutečnění právních jednání, která zkracují věřitele řízené osoby nebo která zvýhodňují některého koncernového věřitele, a po dobu rozhodného období pro odporovatelnost udržovat řízenou osobu v latentním úpadku, například vyrovnáváním jejích ztrát z podnikatelské činnosti. Důsledkem takového oportunistického jednání může být výrazně nižší uspokojení věřitelů. Stane-li se takové jednání ze strany řídících osob koncernů běžnou praxí, není vyloučen negativní dopad na hospodářský růst ekonomiky, jehož pozitiva se promítají do ekonomického blahobytu nás všech.

Závěrem proto navrhuji, aby se v případě odporovatelných jednání uskutečněných v rámci koncernu neuplatnilo pravidlo týkající se období zpětného dosahu odpůrcí žaloby. Vymezení definičních znaků neúčinných jednání spolu se zbylými podmínkami odporovatelnosti je podle mého názoru vhodné pro osoby součástí koncernových seskupení považovat za dostačující z hlediska jejich právní jistoty. V případě, kdy by současná podoba právní jistoty ostatních osob koncernu převážila, navrhuji alespoň prodloužení tohoto rozhodného období pro odporovatelnost.

Závěr

V této práci si kladu za cíl vyložit důsledky úpadku řízené osoby vyplývající ze zákona o obchodních korporacích pro řídicí osobu koncernu a analyzovat zvláštní režim insolvenčního zákona, který dopadá na ostatní členy koncernu v insolvenčním řízení řízené osoby. Za tímto účelem jsem diplomovou práci strukturoval do tří kapitol. Kapitola 1 se zabývá koncepčními východisky základních pojmů, které se prolínají celou diplomovou prací. Kapitola 2 pojednává o důsledcích pro řídicí osobu podle zákona o obchodních korporacích. V kapitole 3 se zabývám koncernovými důsledky úpadku podle insolvenčního zákona. Kapitoly 2 a 3 považuji pro tuto diplomovou práci za stěžejní.

Kapitola 2 je pro lepší přehlednost rozdělena na dvě části. První část této kapitoly vysvětluje důsledky pro řídicí osobu plynoucí z oddílu o podnikatelských seskupení. Jedná se o právní důsledky, které postihují řídicí osobu v případě, kdy k úpadku řízené osoby dojde na základě jednání řídicí osoby. V zájmu podpory fungování koncernů zákon umožňuje flexibilnější (benevolentnější) vyrovnání újmy, která řízené osobě vznikla v zájmu koncernu. Zákon takový způsob vyrovnání újmy nicméně zapovídá, jestliže jednání řídicí osoby přivedí řízené osobě úpadek. Způsob vyrovnání újmy se v takovém případě bude řídit režimem uvedeným v § 71 ZOK. Nejzávažnější dopad pro řídicí osobu při úpadku řízené osoby má § 71 odst. 3 ZOK, na jehož základě vzniká zákonné ručení za dluhy řízené osoby.

V tomto kontextu se v této části první kapitoly dále věnuji otázce, zda lze úpravu podnikatelských seskupení považovat za úpravu vyhovující zájmům věřitelů řízené osoby, kterou jednání řídicí osoby přivedlo do úpadku. Věřitelé upadnuvší řízené osoby, kteří se budou chtít dovolat důsledků podle § 71 ZOK, budou muset prokázat příčinnou souvislost mezi jednáním řídicí osoby a úpadkem osoby řízené. Při výrazné změně tržních podmínek může být pro věřitele prokázání příčinné souvislosti nad míru obtížným úkolem. Podle povahy jednání řídicí osoby nemusí být ani vyloučena možnost, že takové jednání bylo učiněno v mezích pravidla podnikatelského úsudku. Významnou roli mohou v této věci hrát informace o způsobu fungování koncernu, které nemusí být věřitelům vždy plně dostupné. Pro tyto důvody nepovažuji analyzovanou úpravu zákona o obchodních korporacích pro věřitele řízené osoby v úpadku za zcela optimální. Konečně v této části kapitoly zmiňuji možnost společníků řízené osoby při úpadku způsobeného vlivem řídicí osoby domáhat se práva na odkup podílu. Cena podílu se určí na základě posudku znalce jmenovaného soudem.

Tématem druhé části druhé kapitoly je žaloba na doplnění pasiv, zejména pokud jde o její inspirační zdroj ve francouzské právní úpravě, její obecné náležitosti a otázku, zda může

soud uložit povinnost ze žaloby na doplnění pasiv též řídící osobě, která vykonávala řídicí vliv a svým jednáním částečně přispěla k úpadku řízené osoby. Pro zodpovězení této otázky považuji za stěžejní vyrovnat se s tím, zda lze na řídící osobu vykonávající jednotné řízení ve smyslu § 79 ZOK pohlížet jako na faktického (stínového) vedoucího, tedy slovy § 69 odst. 2 ZOK jako na osobu, která se fakticky nachází v postavení člena statutárního orgánu řízené osoby. Mám za to, že tuto možnost bude možné připustit v situacích, kdy bude řídící osoba svým jednáním nahrazovat rozhodování statutárního orgánu řízené osoby ve všech aspektech jejího podnikání, a to například častým udílením pokynů do obchodního vedení nebo přejímáním rozhodování o všech obchodních činnostech řízené osoby. Z tohoto důvodu považuji za možné, aby soud řídící osobě, jež přispěla k úpadku řízené osoby, uložil povinnost na základě žaloby na doplnění pasiv. V této souvislosti však nelze zcela vyloučit, že soud řídící osobu v postavení osoby, která se fakticky nachází v postavení člena statutárního orgánu, neshledá, a tedy povinnost ze žaloby na doplnění pasiv řídící osobě neuloží.

Ve třetí kapitole je analyzován zvláštní režim insolvenčního zákona dopadající v insolvenčním řízení řízené osoby na ostatní členy koncernu. Obdobně jako v kapitole druhé je tato kapitola rozdělena na dvě části. V první části třetí kapitoly se věnuji ustanovením insolvenčního zákona na ochranu před zneužitím úpadkového řízení osobami koncernu, a sice ustanovením o zákazu hlasování na schůzi věřitelů, o členech a náhradnících ve věřitelském výboru a o zákazu nabývání z majetkové podstaty. Členové koncernu s přihlášenou pohledávkou nesmí v insolvenčním řízení řízené osoby hlasovat na schůzi věřitelů za předpokladu, že se nejedná o hlasování o reorganizačním plánu předloženém nespřízněným věřitelem, ani se nesmí stát členy nebo náhradníky věřitelského výboru. Při řešení úpadku řízené osoby konkursem zákon koncernovým věřitelům též zakazuje jakékoli nabývání majetku náležejícího do majetkové podstaty dlužníka. S ohledem na otázku, kterou si v této souvislosti pokládám, považuji ustanovení zakazující koncernovým věřitelům hlasovat na věřitelské schůzi a ustanovení o zákazu zastoupení ve věřitelském výboru za správná a v souladu s cílem insolvenčního zákona. To především proto, že se někteří koncernoví věřitelé (typicky řídící osoba) mohli podílet na jednotném řízení řízené osoby před jejím úpadkem. Kdyby jim pak bylo umožněno hlasovat na schůzi věřitelů a ve věřitelském výboru, mohlo by docházet k nespravedlivým vypořádáním s ostatními věřiteli.

Zákaz nabývání z majetkové podstaty nicméně v souladu s cílem insolvenčního zákona neshledávám. Důvodem je situace, kdy konkurent dlužníka bude zastoupen ve věřitelském výboru a bude mít možnost podílet se na stanovisku pro insolvenční soud při rozhodování o udělení výjimky z nabývání majetku z majetkové podstaty dlužníka. V tomto kontextu

navrhuji, aby v situaci, kdy osoba, které je nabývání z majetkové podstaty zákonem zakázáno, nabídne o 20 % vyšší částku, než kolik činí nejvyšší nabídka, byla výjimka automaticky udělena. Navržený postup pokládám za zcela v souladu s cílem insolvenčního zákona zajistit věřitelům co nejvyšší a poměrné uspokojení. Zároveň je přínosný i pro drobné věřitele, kteří nejsou schopni váhou svých hlasů prosazovat v insolvenčním řízení své zájmy.

Ve druhé části kapitoly 3 jsem se zabýval ustanoveními insolvenčního zákona o neúčinnosti právních jednání, zejména pak speciálními pravidly těchto ustanovení, které řeší odporovatelnost právních jednání uskutečněných v rámci koncernu. Insolvenční zákon považuje za odporovatelná jednání bez přiměřeného plnění ve smyslu § 240 InsZ, zvýhodňující jednání ve smyslu § 241 InsZ a úmyslně zkracující jednání s náležitostmi podle § 242 InsZ. Pokud jde o odporovatelná jednání podle § 240 a § 241 InsZ, stěžejní rozdíl pro ostatní členy koncernu představuje vyvratitelná domněnka, že jednání bylo učiněno v době, kdy se dlužník již nacházel v úpadku. Na jednání uskutečněná mezi dlužníkem a osobami stejného koncernu se dále nevztahují některé výjimky. U úmyslně zkracujícího jednání podle § 242 InsZ zákon zavádí u jedné z podmínek odporovatelnosti vyvratitelnou domněnku, že dlužníkův úmysl zkrátit věřitele byl při takovém právním jednání členu koncernu znám. Co se týče rozhodného období pro odporovatelnost, pak u jednání podle § 240 a § 241 InsZ se u osob tvořící s dlužníkem koncern jedná o 3 roky. U úmyslně zkracujícího jednání podle § 242 InsZ je délka tohoto období 5 let. Otázka, kterou si v této souvislosti kladu, se týká právě období zpětného dosahu odpůrcí žaloby (období rozhodného pro odporovatelnost), a sice zda stanovení tohoto rozhodného období může mít za následek zmaření uspokojení věřitelů řízené osoby v úpadku. Domnívám se, že k takovému zmaření může dojít v případě, kdy se řídicí osoba rozhodne jednat oportunisticky. Takové oportunistické jednání by mohlo spočívat například ve financování ztrát řízené osobě po rozhodnou dobu neúčinnosti poté, kdy dojde ke zkracujícímu nebo zvýhodňujícímu jednání. Z tohoto důvodu navrhuji, aby se rozhodné období u odporovatelných jednání uskutečněných v rámci koncernu neuplatnilo, popřípadě aby se alespoň prodloužilo.

Zákon o obchodních korporacích a insolvenční zákon obsahují pro případ úpadku řízené osoby zvláštní ustanovení, která se mohou dotknout jak postavení řídicí osoby, tak postavení ostatních členů koncernu. Tato speciální právní úprava má za účel chránit především věřitele řízené osoby, v některých případech také její společníky. Mám za to, že ve většině případů úpadků řízených osob naplní svůj cíl. Nelze však vyloučit případy, kdy toho nedosáhne. Některé případy, kdy by k tomu mohlo dojít, byly nastíněny výše. V rámci této

práce jsem se tak pokusil zamyslet nad tím, jakým způsobem by tato zvláštní úprava mohla být soudy vyložena nebo zákonodárci napravena.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

ALEXANDER, Juraj. Kdo padá a kdo upadá – k posuzování úpadku dle insolvenčního zákona. *Právní rozhledy*, 2015, č. 12, s. 439-441.

ČECH, Petr a Petr ŠUK. *Právo obchodních společností: v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Vydání I. Praha: Ivana Hexnerová - BOVA POLYGON, 2016. ISBN 978-80-7273-177-0.

ČECH, Petr a Stanislava ČERNÁ. Ke způsobům prosazování rozhodujícího vlivu v ovládané akciové společnosti, jeho podmínkám a důsledkům. *Obchodněprávní revue*. 2009, 1(1), 10-17. ISSN 1803-6554.

ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ a Irena PELIKÁNOVÁ. *Právo obchodních korporací*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 637 s. ISBN 978-80-7478-735-5.

ČERNÁ, Stanislava, Ivana ŠTENGLOVÁ a Irena PELIKÁNOVÁ. *Právo obchodních korporací*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2021, 655 s. ISBN 978-80-7598-991-8.

ČERNÁ, Stanislava. *Faktický koncern, ovládací smlouva a smlouva o převodu zisku*. 2. dopl. vyd. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-416-1.

ČERNÁ, Stanislava. Jaké standardy platí pro koncernové pokyny? A lze koncernového prospěchu dosáhnout porušením zákona či smlouvy? *Obchodní právo*. 2018, 27(4), 126-139. ISSN 1210-8278.

ČERNÁ, Stanislava. O koncernu, koncernovém řízení a vyrovnání újmy. *Obchodněprávní revue*. 2014, 6(2), 33-41. ISSN 1803-6554.

ČERNÁ, Stanislava. O variantách uspořádání podnikatelského seskupení. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2015, 23(1), 14-18. ISSN 1210-9126.

ČERNÁ, Stanislava. Ovlivnění jako klíčový pojem českého koncernového práva. *Rekodifikace & Praxe*. Wolters Kluwer, 2014, 2(1).

EICHLEROVÁ, Kateřina, Petr ČECH, Lucie JOSKOVÁ, Daniel PATĚK, Robert PELIKÁN a Petr TOMÁŠEK, ed. *Rekodifikace obchodního práva – pět let poté : Svazek I : Pocta prof. JUDr. Stanislavě Černé, CSc.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. ISBN 978-80-7598-427-2.

HANSMANN, Henry, Reinier KRAAKMAN, and Richard SQUIRE. Law and the Rise of the Firm. *Harvard Law Review* 119, no. 5 (2006): 1333–1403.

HANSMANN, Henry, Reinier KRAAKMAN. The Essential Role of Organizational Law. *The Yale Law Journal* 110, no. 3 (2000): 387–440.

HAVEL, Bohumil a ALEXANDER, Juraj. Hlasovací právo v insolvenčním řízení, střet zájmů a koncernový zájem. *Obchodněprávní revue*. ISSN 1803-6554, 2016, 8(10), 278-281. ISSN 1803-6554.

KRAAKMAN, Reinier H. *The anatomy of corporate law: a comparative and functional approach*. Third edition. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press, 2017. ISBN 9780198739630.

LASÁK, Jan, Jan DĚDIČ, Jarmila POKORNÁ, Zdeněk ČÁP a kol. *Zákon o obchodních korporacích: komentář*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2021, lx, 2566 s. ISBN 978-80-7598-881.

MORAVEC, Tomáš, Jiřina KOTOUČOVÁ a kol. *Insolvenční zákon: komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021.

PELIKÁN, R. Skupiny společností v obchodním právu. In: *Sborník Karlovarské právnické dny*, 2011, č. 19, s. 396-405.

RICHTER, Tomáš. *Insolvenční právo*. 2., doplněné a upravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 586 s. ISBN 978-80-7552-444-7.

SCHELLE, Karel, ed. *Nové insolvenční právo*. Ostrava: KEY Publishing, 2006. ISBN 978-80-8707-104-5.

SCHMIDT, Klaus M. The Economics of Covenants as a Means of Efficient Creditor Protection. *European Business Organization Law Review*. 2006, 7(1), 87-92. ISSN 1566-7529.

SPRINZ, Petr, Tomáš JIRMÁSEK, Oldřich ŘEHÁČEK, Milan VRBA, Hynek ZOUBEK, a kol. *Insolvenční zákon: komentář. 1. vydání (3. aktualizace)*. Praha: C. H. Beck, 2022.

ŠTAŇKO, Silvie. *Právní postavení člena statutárního orgánu řízené akciové společnosti*. V Praze: C.H. Beck, 2022. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-903-7.

ŠTENGLOVÁ, Ivana, Bohumil HAVEL, Filip CILEČEK, Petr KUHN a Petr ŠUK. *Zákon o obchodních korporacích: komentář. 3. vydání*. Praha: Beck, 2020, xvii, 1316 s. ISBN 978-80-7400-799-6.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

ADALET MCGOWAN, Müge, Dan ANDREWS, Valentine MILLOT a Thorsten BECK. The walking dead? Zombie firms and productivity performance in OECD countries. *Economic Policy* [online]. 2018, 33(96), 685-736 [cit. 2023-03-29]. ISSN 0266-4658. Dostupné z: doi:10.1093/epolic/eiy012

BRYCHTA, Michal. Koncernový únos – co ještě mohou koncernoví věřitelé? *Bulletin advokacie* [online]. 2017, 2017(6) [cit. 2023-03-28]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/koncernovy-unos-co-jeste-mohou-koncernovi-veritele>.

FUEST, Clemens, Christoph SPENGEL, Katharina FINKE, Jost HECKEMEYER a Hannah NUSSER. Profit Shifting and 'Aggressive' Tax Planning by Multinational Firms: Issues and Options for Reform. *SSRN Electronic Journal* [online]. [cit. 2023-03-29]. ISSN 1556-5068. Dostupné z: doi:10.2139/ssrn.2343124.

MEVORACH, Irit. Transaction Avoidance in Bankruptcy of Corporate Groups. *European company and financial law review* [online]. Walter de Gruyter GmbH & Co., 2011, 8(2), 235-258 [cit. 2023-03-27]. ISSN 1613-2548. Dostupné z: doi:10.1515/ecfr.2011.235

SCHÖN, Wolfgang. Balance Sheet Tests or Solvency Tests — or Both?. *European Business Organization Law Review* [online]. 2006, 7(1), 181-198 [cit. 2023-04-01]. ISSN 1566-7529. Dostupné z: doi:10.1017/S1566752906001819.

3. Seznam použitých právních předpisů

Česká republika

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů.

Francie

Code de commerce

4. Seznam použité judikatury

Nejvyšší soud

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. února 2014, sp. zn. 29 Cdo 677/2011

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. dubna 2014, sp. zn. 29 ICdo 14/2012
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. prosince 2015, sp. zn. 29 ICdo 48/2013
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. února 2016, sp. zn. 29 Cdo 307/2014
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. června 2016, sp. zn. 29 ICdo 44/2014
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. prosince 2016, sp. zn. 29 ICdo 96/2015
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. října 2017, sp. zn. 29 ICdo 76/2015
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2018, sp. zn. 29 ICdo 86/2016
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. dubna 2019, sp. zn. 32 Cdo 2214/2017
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. června 2019, sp. zn. 29 Cdo 347/2017
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2020, sp. zn. 29 ICdo 98/2018
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2021, sp. zn. 29 NSCR 112/2019
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. července 2021, sp. zn. 29 ICdo 2/2020
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2022, sp. zn. 27 Cdo 1395/2020
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 1. února 2022, sp. zn. 27 Cdo 3830/2020
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2022, sp. zn. 29 ICdo 14/2020
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. června 2022, sp. zn. 29 ICdo 103/2020-II

Vrchní soud v Praze

Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 13. srpna 1996, sp. zn. 11 Cmo 47/96
Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 29. března 2017, č. j. KSPH 71 INS 32071/2014, 3
VSPH 2341/2016
Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 8. března 2018, sp. zn. 102 VSPH 13/2018

Městský soud v Praze

Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 1. března 2022, sp. zn. 35 Co 333/2021

Francouzský kasační soud

Rozhodnutí francouzského kasačního soudu Cass. Com. ze dne 6. června 2000, 96-21.134
Rozhodnutí francouzského kasačního soudu Cass. Com. ze dne 13. listopadu 2002, 99-18.513
Rozhodnutí francouzského kasačního soudu Cass. Com. ze dne 2. listopadu 2005, 02-15.895
Rozhodnutí francouzského kasačního soudu Cass. Com. ze dne 8. ledna 2020, 18-15027

5. Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 33/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění zákona č. 458/2016 Sb., a další související zákony, sněmovní tisk č. 207/0. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&ct=207&ct1=0>.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 64/2017 Sb. kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, sněmovní tisk č. 785/0. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=126113>.

Úpadek řízené osoby a jeho koncernové důsledky

Abstrakt

Tato práce se zabývá úpadkem řízené osoby a jeho právními důsledky pro koncernové seskupení podle zákona o obchodních korporacích a insolvenčního zákona. Cílem této práce je vyložit důsledky úpadku řízené osoby plynoucí ze zákona o obchodních korporacích pro řídicí osobu koncernu a analyzovat zvláštní režim insolvenčního zákona dopadající v insolvenčním řízení řízené osoby na ostatní členy koncernu.

Nejprve jsou v této práci rozebrány pojmy, které jsou pro tuto práci zásadní, zejména s ohledem na jejich koncepční východiska. Následující kapitola se věnuje důsledkům úpadku řízené osoby pro řídicí osobu podle zákona o obchodních korporacích. Zvláštní pozornost je věnována důsledkům v případě úpadku řízené osoby způsobeného jednáním řídicí osoby podle úpravy o podnikatelských seskupení a žalobě na doplnění pasiv. Práce v této části hodnotí úpravu o podnikatelských seskupení a zabývá se případy, kdy by bylo možné uložit řídicí osobě povinnost ze žaloby na doplnění pasiv. Dále se v této práci rozebírají ustanovení insolvenčního zákona, která obsahují specifickou úpravu pro členy téhož koncernu jako dlužník. V této souvislosti autor práce v příslušné části pojednává především o ustanoveních o zákazu hlasování na schůzi věřitelů, o členech věřitelského výboru a o zákazu nabývání z majetkové podstaty. Také se věnuje neúčinnosti právních jednání, klíčovému instrumentu insolvenčního práva, který s ohledem na majetkové propojení osob v koncernu může významným způsobem zasáhnout do majetkových poměrů ostatních členů koncernu.

Práce na některých místech identifikuje některé nedostatky účinné právní úpravy a předkládá autorovy úvahy o tom, jak je eliminovat. Autor své úvahy opírá zejména o aktuální doktrinární názory, odborné publikace a relevantní rozhodovací praxi soudu. V části věnované žalobě na doplnění pasiv pak též provádí komparaci s francouzskou právní úpravou.

Klíčová slova: úpadek, řízená osoba, koncern

Insolvency of a Controlled Person and the Consequences for the Corporate Group

Abstract

This thesis deals with the insolvency of a controlled person and its legal consequences for a corporate group under the Companies Act and the Insolvency Act. The aim of this thesis is to outline the consequences of the insolvency of a controlled person under the Companies Act for the controlling person of the corporate group and to analyse the special regime of the Insolvency Act affecting the other members of the corporate group in the insolvency proceedings of the controlled person.

It begins by discussing the concepts that are central to this thesis, particularly with regard to their conceptual background. The subsequent chapter examines the consequences of the insolvency of a controlled person for the controlling person under the Companies Act. Particular attention is paid to the consequences of the insolvency of a controlled person caused by the conduct of the controlling person under the business groups regime and the action to supplement liabilities. The thesis in this part evaluates the business groups regulation and deals with the cases in which a duty may be imposed on the controlling person under an action to supplement liabilities. The thesis also discusses the provisions of the Insolvency Act that contain special rules for members of the same corporate group as the debtor. In this context, the author of the thesis discusses in the relevant part, in particular, the provisions on the prohibition to vote at the creditors' meeting, on the members of the creditors' committee and on the prohibition to acquire assets from the estate. He also discusses the ineffectiveness of legal acts, a key instrument of insolvency law which, given the economic interconnectedness of persons in the corporate group, can significantly affect the financial situation of other members of the corporate group.

The thesis identifies some of the shortcomings of the applicable law and presents the author's thoughts on how to address them. The author bases his reflections primarily on the recent doctrinal opinions, legal publications and relevant case law. A comparison with French law is also made in the section on the action to supplement liabilities.

Key words: insolvency, controlled person, corporate group